

Filip Gerin

**Integracija nacionalnih manjina u osnovnoškolski odgoj i obrazovanje
u Republici Hrvatskoj – primjer Roma u Sisku**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije

Zagreb

2017.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija (jednopredmetni)*; smjer: *nastavnički* pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Ružice Vuk.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

**Integracija nacionalnih manjina u osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u Republici
Hrvatskoj – primjer Roma u Sisku**

Filip Gerin

Izvadak: Predmet istraživanja diplomskog rada je integracija nacionalnih manjina u obvezno obrazovanje te trenutno stanje i mogućnosti napretka. Prostor istraživanja su osnovne škole kojima je osnivač Grad Sisak. Pripadnici nacionalnih manjina imaju sve veći udio u ukupnom broju učenika u nekim osnovnim školama na istraživanom prostoru. Pripadnici romske manjine imaju poteškoće u praćenju nastavnih predmeta zbog jezične barijere te zastarjelih metoda poučavanja. Ciljevi diplomskog rada su: predložiti dopunu Nacionalnog kurikulumu nastavnoga predmeta Geografija (prijedlog) sadržajima relevantnim za potrebe nacionalnih manjina, predložiti nova rješenja za ostvarivanje planiranih odgojno-obrazovnih ishoda nastavnoga predmeta Geografija te predstaviti prijedloge u odabranim osnovnim školama na području Grada Siska. Istražene su mogućnosti unaprjeđenja kvalitete učenja i poučavanja geografije u osnovnim školama primjenom učinkovitijih oblika rada, nastavnih sredstava i nastavnih pomagala, novih strategija učenja i poučavanja te novih pristupa u vrednovanju. U radu je analizirana zastupljenost nacionalnih manjina u Gradu Sisku, mogućnosti prilagodbe obrazovnog sustava za manjine te zakonske odredbe o odgoju i obrazovanju nacionalnih manjina. Nadalje, istražene su i financijske implikacije ponuđenih rješenja te napravljena kategorizacija nacionalnih manjina s obzirom na prepreke u praćenju redovite nastave. Također, prikazane su razvojne perspektive i moguće promjene u nastavnom predmetu Geografija tijekom osnovnoškolskog obrazovanja.

45 stranica, 8 grafičkih priloga, 15 tablica, 12 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: integracija, nacionalne manjine, romska nacionalna manjina, grad Sisak

Voditelj: doc. dr. sc. Ružica Vuk

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Laura Šakaja, dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Tema prihvaćena: 7. 02. 2017.

Rad prihvaćen: 12. 09. 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

**Integration of national minorities in elementary education in Croatia- example Roma
in Sisak**

Filip Gerin

Abstract: Master thesis subject of research is integration of national minorities in regular education, current situation and possibilities for development. Research area are elementary schools founded by city of Sisak. National minorities have increasing share in elementary schools in Sisak. The Roma national minority have problems following school subject because of language barrier and outdated teaching methods. Goals of this thesis are: propose supplement to national curriculum for subject geography with content involving national minorities, propose new solution to achieving planned educational results and introduce these propositions in selected elementary schools in Sisak. Thesis will research possibilities of more efficient teaching of geography in elementary schools using new tools and new strategies in teaching and grading. Thesis will analyse representation of national minorities in city of Sisak, possibilities for change of educational system for national minorities and legal provision about education of national minorities. Thesis will also study financial application of proposed changes and categorize national minorities considering abilities to follow regular education in Croatia.

45 pages, 8 figures, 15 tables, 12 references; original in Croatian

Keywords: integration, national minority, the Roma national minority, city of Sisak

Supervisor: Ružica Vuk, PhD, Assistant professor

Reviewers: Laura Šakaja, PhD, Full Professor, Lana Slavuj Borčić, PhD, Senior Assistant

Thesis submitted: 7th of February, 2017

Thesis accepted: 12th of September, 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Ciljevi, zadaci i hipoteze istraživanja	2
1.3. Metode istraživanja.....	3
1.4. Prostor istraživanja	3
1.5. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	3
2. ZAKONODAVNI OKVIR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI HRVATSKOJ	5
2.1. Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina.....	6
2.1.1. Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.	8
3. MODELI OBRAZOVANJA NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI HRVATSKOJ	9
3.1. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model A	10
3.2. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model B	11
3.3. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model C	11
3.4. Predškolski odgoj i srednjoškolsko obrazovanje nacionalnih manjina	13
4. ROMSKA NACIONALNA MANJINA U HRVATSKOJ	15
4.1. Kultura i jezik Roma	17
4.2. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj	18
4.2.1. Predškolski odgoj i obrazovanje.....	19
4.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje	19
4.2.3. Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje	20
4.3. Nacionalna strategija za uključivanje Roma 2013. – 2020.	21
4.4. Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013 – 2015	22

5. ODGOJ I OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U ŠKOLAMA U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI.....	24
5.1. Odgoj i obrazovanje nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak	25
5.2. Odgoj i obrazovanje romske nacionalne manjine u školama kojima je osnivač grad Sisak	26
5.2.1. Predškolski odgoj romske nacionalne manjine u gradu Sisku	27
5.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u školama kojima je osnivač grad Sisak	28
5.2.2.1. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u Osnovnoj školi Galdovo	29
5.2.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u Osnovnoj školi „Braća Bobetko“	31
5.2.3. Srednjoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u školama u gradu Sisku	33
6. PRIJEDLOZI UNAPREĐENJA OBRAZOVANJA NACIONALNIH MANJINA – PRIMJER ŠKOLA KOJIMA JE OSNIVAČ GRAD SISAČ.....	35
6.1. Prijedlog dopuna kurikuluma nastavnog predmeta Geografija	38
6.2. Prijedlog organizacijskih promjena	40
6.2.1. Prijedlog projekt za suradničko učenje učenika „Ideš samnom“	41
6.3. Moguće financijske implikacije predloženih rješenja	41
6.4. Razvojne perspektive i moguće teškoće	42
7. ZAKLJUČAK.....	43
Literatura	44
Izvori.....	45
Pisana priprema za projektnu nastavu geografije	IX

1.UVOD

Nacionalna manjina, u smislu Ustavnog zakona, je skupina hrvatskih državljana čiji pripadnici su tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske, a njeni članovi imaju etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002).

Suvremenom se odgoju i obrazovanju postavlja zahtjev za pluralizmom, a obrazovanje određuje kao proces kojim se stvaraju uvjeti, norme i principi kao i potrebite kompetencije koje će dijalog među različitim kulturama učiniti mogućima. Odgoj i obrazovanje na svim razinama u Republici Hrvatskoj se u teoriji posvećuje interkulturalnom znanju o različitim kulturnim, vjerskim i jezičnim tradicijama prisutnim u školama i društvima, međutim tendencija je da je realizacija istih u praksi i dalje ovisna o pojedincu. Uključuje i vjerovanje kako smisljeno susretanje i dijalog potiču međusobno razumijevanje, obogaćuju intelektualni i društveni život i bore se protiv predrasuda, ksenofobije i rasizma u svakodnevnom životu kao i u učionicama. Od integracije u obrazovanju se očekuje doprinos daljnjem razvitku demokracije, zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, boljem međusobnom razumijevanju i suradnji, slobodi i sigurnosti. Razvoj je interkulturalnih kompetencija osjetljiv i cjeloživotni proces. Značajnu ulogu u tom procesu imaju dječji vrtići, škole i fakulteti koji odgajaju i obrazuju buduće odgojitelje i učitelje – glavne promicatelje, pokretače i medijatore u stjecanju interkulturalnih sadržaja i vrednota. Uloga odgojno-obrazovnih ustanova na svim razinama jest osvijestiti razlike i uvažavati te razlike te učiti djecu, učenike, roditelje i mlade toleranciji i životu u višekulturnom društvu. S osposobljavanjem za suživot u višekulturnom okruženju valja započeti već u dječjem vrtiću kada kod djece počinje proces socijalizacije, zatim u školi i na fakultetu te nastaviti tijekom cjeloživotnog obrazovanja.

Romska nacionalna manjina najosjetljivija je manjina u Republici Hrvatskoj zbog svoje specifične tradicije, jezika, običaja, ali i sustava vrijednosti kako obrazovnih tako i materijalnih te zahtijeva najveću pažnju stručnjaka od obrazovanja u dječjim vrtićima do fakultetskog obrazovanja.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada je integracija nacionalnih manjina u obvezno obrazovanje te trenutno stanje u odabranim školama i mogućnosti napretka prilagođenih potrebama istraživanih nacionalnih manjina u odabranim osnovnim školama.

1.2. Ciljevi, zadaci i hipoteze istraživanja

Ciljevi diplomskog rada su: predložiti dopunu Nacionalnog kurikulumu nastavnoga predmeta Geografija (prijedlog) sadržajima relevantnim za potrebe nacionalnih manjina, predložiti nova rješenja za ostvarivanje planiranih odgojno-obrazovnih ishoda nastavnoga predmeta Geografija te predstaviti prijedloge u odabranim osnovnim školama na području Grada Siska. Za ostvarenje postavljenih ciljeva istražene su mogućnosti unaprjeđenja kvalitete učenja i poučavanja geografije u osnovnim školama primjenom učinkovitijih oblika rada, nastavnih sredstava i nastavnih pomagala, novih strategija učenja i poučavanja te novih pristupa u vrednovanju. Analizirana je zastupljenost nacionalnih manjina u Gradu Sisku, mogućnosti prilagodbe obrazovnog sustava za manjine te zakonske odredbe o odgoju i obrazovanju nacionalnih manjina. Proučene su i financijske implikacije ponuđenih rješenja te izrađena kategorizacija nacionalnih manjina s obzirom na prepreke u praćenju redovite nastave.

Hipoteze istraživanja koje su ispitane u diplomskom radu glase:

1. Glavna otegotna okolnost slabijeg uspjeha Roma u osnovnoškolskom obrazovanju jest jezična barijera.
2. Obogaćivanje nacionalnog kurikulumu nastavnim jedinicama o kulturi i povijesti nacionalnih manjina povećat će interes pripadnika nacionalnih manjina za nastavu.
3. Obvezni dvogodišnji predškolski odgoj s programom učenja hrvatskog jezika olakšat će praćenje nastave i popraviti uspjeh pripadnika nacionalnih manjina.
4. Uporaba visokotehnoloških nastavnih sredstava i pomagala omogućuje bolje razumijevanje predmetne nastave.
5. Programi inkluzije nacionalnih manjina u osnovnoškolski program mogu izazvati nezadovoljstvo ostalih učenika i roditelja zbog prividnog smanjivanja kvalitete nastave.

1.3. Metode istraživanja

Metode istraživanja pri izradi diplomskog rada su: induktivna metoda, povijesna metoda, metoda intervjua, metoda analize i sinteze, statistička metoda, metoda deskripcije, metoda kompilacije, komparativna metoda.

1.4. Prostor istraživanja

Kako je i u samom naslovu rada naznačeno, prostor istraživanja su osnovne škole kojima je osnivač Grad Sisak s naglaskom na škole s dominantnijim udjelom nacionalnih manjina u ukupnom broj učenika (sl. 1).

Sl. 1. Geografski položaj studija slučaja istraživanja

1.5. Pregled dosadašnjih istraživanja

Pitanje nacionalnih manjina i njihov status u Republici Hrvatskoj tema je kojom se bave brojne znanosti i znanstvenici još od osamostaljenja države. Postoje brojna istraživanja o životu Roma u Hrvatskoj.

Temeljna literatura za život Roma u Hrvatskoj jest rad profesora Hrvatića „Novi put – nevo drom – nove kalja“ iz 2014. godine koji je najrecentnije napisan rad o Romima u Hrvatskoj znanstvenoj literaturi. Rad pokriva povijesni razvoj Roma i njihov položaj kao naroda u Hrvatskoj danas. Uz navedeni rad korišteni su zakoni o nacionalnim manjinama iz 2002. godine, Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju

te Akcijski plan za provedbu ustavnog zakon o pravima nacionalnih manjina iz 2009. godine. Od ostale literature u radu su korišteni školski kurikulumi istraživanih škola, nastavni plan i program predmeta Geografija i prijedlog novog kurikuluma nastavnog predmeta Geografija.

2. ZAKONODAVNI OKVIR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zakonodavni okvir za odgoj i obrazovanje nacionalnih manjina prvenstveno je definiran Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj koji je usklađen s načelima povelje Ujedinjenih naroda i Općom deklaracijom o pravima čovjeka. U Republici Hrvatskoj žive 22 nacionalne manjine od kojih je 19 organizirano u udruge. Nacionalna manjina u smislu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina skupina je hrvatskih državljana čiji pripadnici su tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske, a njeni članovi imaju etnička, jezična i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002).

Pravni okvir kojim su regulirana prava nacionalnih manjina čine:

- Ustav Republike Hrvatske
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina iz 2002.
- Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina
- Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina
- Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor
- Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
- Zakon o sudovima
- Zakon o državnom odvjetništvu.

Provedba Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina predstavlja ujedno i provedbu obveza iz međunarodnih ugovora, kojih je Republika Hrvatska stranka u prvom redu Okvirne konvencije o pravima nacionalnih manjina i Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima te drugih međunarodnih dokumenata kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima te Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009.). Pored mnogostranih konvencija RH je sklopila bilateralne ugovore o zaštiti prava nacionalnih manjina s Italijom, Mađarskom, Makedonijom, Srbijom i Crnom Gorom. Vlada Republike Hrvatske sklopila je Sporazum s Vladom Republike Češke o suradnji u području kulture, prosvjete i znanosti koji se dijelom odnosi i na nacionalne manjine u obje države i Ugovor s

Republikom Austrijom o suradnji u području kulture i obrazovanja (Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009).

Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj ostvaruju mogućnost odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu kojim se služe što je propisano člankom 7. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Nadalje, odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalne manjine obavlja se u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama te drugim školskim ustanovama s nastavom na jeziku i pismu kojim se služe, pod uvjetima i na način propisanim posebnim zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002) te se školske ustanove s nastavom na jeziku i pismu nacionalne manjine mogu osnivati, te odgoj i obrazovanje provoditi za manji broj učenika od onog koji je propisan za školske ustanove s nastavom na hrvatskom jeziku i pismu (Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, pročišćeni tekst, 2017).

Člankom 11. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina propisano je i sljedeće: „Nastavni plan i program odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine uz opći dio obvezno sadrži dio čiji je sadržaj u vezi s posebnosću nacionalne manjine (materinski jezik, književnost, povijest, zemljopis i kulturno stvaralaštvo nacionalne manjine)“ i „Pravo je i obveza učenika koji se odgajaju i obrazuju na jeziku i pismu nacionalnih manjina da uz svoj jezik i pismo uče hrvatski jezik i latinično pismo prema utvrđenom nastavnom planu i programu“ (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002).

Uz sve navedeno, školske ustanove obavezne su za odgojno-obrazovni rad s nacionalnim manjina zaposliti nastavnike koji potpuno vladaju jezikom i pismom nacionalne manjine bez obzira jesu li pripadnici nacionalne manjine. Upravo ova, posljednja stavka najveći je problem za romsku nacionalnu manjinu koja je u Republici Hrvatskoj prisutna u nekoliko županija te je pronalazak adekvatnog kadra za škole sa zastupljenom romskom nacionalnom manjinom izuzetno težak zadatak.

2.1. Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina

Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina nastao je kao rezultat težnje da se još kvalitetnije i potpunije ostvaruju sva prava nacionalnih manjina zajamčena Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (Akcijski plan za

provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009). Stoga su u ovom dokumentu utvrđena područja za koja je, kroz petogodišnju praksu u primjeni Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, utvrđeno da je potrebno uložiti dodatne napore u ostvarivanju zajamčenih prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Akcijski plan je podijeljen na sljedeća poglavlja (Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina):

- 1) Službena i javna uporaba jezika i pisma nacionalnih manjina
- 2) Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina
- 3) Uporaba znamenja i simbola nacionalnih manjina
- 4) Kulturna autonomija
- 5) Pravo na očuvanje svoje vjere, te na osnivanje vjerskih zajednica zajedno s drugim pripadnicima te vjere
- 6) Pristup sredstvima javnog priopćavanja
- 7) Samoorganiziranje i udruživanje radi ostvarivanja zajedničkih interesa
- 8) Zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, pravosudne uprave, te tijelima uprave jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
- 9) Sudjelovanje nacionalnih manjina u javnom životu putem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina
- 10) Zaštita od svake djelatnosti koja ugrožava ostvarivanje prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina - razvijanje tolerancije prema različitosti i suzbijanje diskriminacije
- 11) Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.

Iz Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona za ovaj su rad najvažnija poglavlja „Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina“ te „Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.“. Poglavlje Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina detaljnije je obrađeno u nastavku rada kroz modele obrazovanja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, a poglavlje Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015. kroz obrazovanje Roma u Hrvatskoj.

2.1.1. Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.

U posljednje tri godine provođenjem Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015. postignut je znatan napredak. Proveden je niz mjera kojima se osiguravanju bolji uvjeti življenja Roma u svim područjima (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan desetljeća za uključivanje Roma 2005.- 2015.). Sustavno se radi na rješavanju pitanja Roma te je uvedena besplatna pravna pomoć putem odvjetnika. Promoviraju se prava Roma, posebice njihova kultura, tradicija i jezik. Sustavno se radi na što većem uključivanju romske djece u redovni obrazovni sustav te stipendijama i na drugi način potiče nastavak studija i usavršavanja. U području rješavanja teškoća u stanovanju sustavno se radi na legalizaciji bespravnih romskih naselja gdje je to moguće. Kao primjer možemo navesti naselje Donja Dubrava u Međimurskoj županiji koje zbog stalnih poplava nije bilo pogodno za život i u kojem je 17 romskih obitelji živjelo desetljećima u teškim uvjetima. Naselje je srušeno, a sve su romske obitelji stambeno zbrinute u zidanim kućama. Vlada Republike Hrvatske za tu je namjenu izdvojila 1 076 884 kuna (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan desetljeća za uključivanje Roma 2005.- 2015.) Ukupno su za provođenje Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma u razdoblju od 2005. – 2015. godine izdvajanja povećana sa 2 760 000 kuna na 13 812 634 kuna što je povećanje za 500 % (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.). Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015. sadrži mjere u četiri ključna područja: obrazovanju, stanovanju, zdravstvu i zapošljavanju. U okviru provedbe Nacionalnog programa za Rome policija kontinuirano prati događaje i pojave s elementima nasilja u vezi romske zajednice u Republici Hrvatskoj i poduzima odgovarajuće aktivnosti u cilju sprječavanja nasilničkog ponašanja prema Romima, nasilja unutar romske zajednice te suzbijanja diskriminacije Roma. Policijski službenici u ophodnji u lokalnim sredinama provode proaktivne i preventivne mjere suzbijanja svakog nasilja. Mjere se provode u suradnji s romskom zajednicom (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.). S ciljem dosljedne provedbe mjera iz navedenog Programa, kroz izvanškolsko stručno obrazovanje s mjerama je upoznat cjelokupni operativni sastav po policijskim upravama.

3. MODELI OBRAZOVANJA NACIONALNIH MANJINA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pravo je pripadnika nacionalnih manjina na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina kojim se služe, a ostvaruje se temeljem Ustava Republike Hrvatske, Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i Zakona o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina obavlja se u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama s nastavom na jeziku i pismu kojim se služe pod uvjetima i na način propisan posebnim programom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina koje donosi nadležno ministarstvo. Pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost obrazovati se na materinskom jeziku na svim stupnjevima obrazovanja od predškolskog do visokoškolskog (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan destljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.).

Odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina provodi se na temelju tri modela organiziranja i provođenja nastave, i to:

- MODEL A – nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina
- MODEL B – dvojezična nastava
- MODEL C – njegovanje jezika i kulture

Posebni oblici nastave (seminari, ljetne i zimske škole, dopisno-konzultativna nastava, nastava na daljinu i drugo) organiziraju se prvenstveno za one nacionalne manjine koje ne iniciraju obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine u tri navedena modela (A, B ili C) tj. za one učenike za koje ne postoji mogućnost organiziranja takve nastave iz objektivnih razloga (disperzivnosti stanovanja npr.). Ministarstvo znanosti i obrazovanja sufinancira organiziranje i provođenje posebnih oblika nastave.

Na području odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj postignut je visok stupanj provedbe Ustavnog zakona kod tradicionalno dobro organiziranih nacionalnih manjina, a to su češka, mađarska i talijanska nacionalna manjina. Kod novonastalih nacionalnih manjina također se uspješno provodi obrazovanje učenika u nastavi koja se u cijelosti izvodi na jeziku i pismu nacionalnih manjina (model A), dok se sve više učenika uključuje i u učenje jezika i kulture nacionalnih manjina (model C).

3.1. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model A

U programu Modela A se cjelokupna nastava izvodi na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika u istom broju sati u kojem se uči jezik manjine. Učenici imaju pravo i obvezu učiti dodatne sadržaje važne za manjinsku zajednicu. Ovaj se model nastave provodi u posebnoj ustanovi, ali ga je moguće provoditi u ustanovama s nastavom na hrvatskom jeziku u posebnim odjelima s nastavom na jeziku i pismu manjine. Cjelokupna nastava izvodi se na jeziku i pismu nacionalne manjine uz obvezno učenje hrvatskog jezika u istom broju sati kao i materinskog jezika. Nastavu po modelu A imaju talijanska, srpska, mađarska i češka nacionalna manjina, a cjelokupna nastava se izvodi na jeziku i pismu nacionalne manjine uz obvezno učenje hrvatskoga jezika, a tim modelom u osnovnim škola 2007. godine bilo je obuhvaćeno 4526 učenika (tab. 1).

Tab. 1. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu A 2006./2007. školske godine

Nacionalna manjina	Broj učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Česi	426	5	34	-
Mađari	276	5	71	36
Srbi	2301	18	369	-
Talijani	1523	17	263	105
UKUPNO	4526	45	737	141

Izvor: Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009.

Tijekom školske godine 2016./2017. isti model pohađalo je 4908 učenika (tab. 2). Iako se tijekom desetljeća povećao broj škola, učitelja te razrednih odjela u Modelu A obrazovanja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, isto povećanje se nije u značajnoj mjeri odrazilo na broj učenika u programu. Primarni razlog nije nužno kvaliteta obrazovanja već može biti i demografski, odnosno smanjenje broja pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, iseljavanje i smanjenje prirodnim padom.

Tab. 2. Procjena broja učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu A 2016./2017. školske godine

Nacionalna manjina	Procjena broja učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Česi	393	11	27	-
Mađari	260	7	88	48
Srbi	2541	30	393	-
Talijani	1714	11	278	121
UKUPNO	4908	59	737	168

Izvor: Izradio autor prema podacima iz odluke o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, 2011.

3.2. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model B

U programu Modela B se nastava izvodi dvojezično. Prirodna se grupa predmeta uči na hrvatskom jeziku, a društvena grupa predmeta na jeziku nacionalne manjine. Nastava se provodi u ustanovi s nastavom na hrvatskom jeziku, ali u posebnim odjelima. Nastavu po modelu B imaju mađarska i češka nacionalna manjina, a 2006./2007. školske godine obuhvaćala je 13 učenika (tab. 3).

Tab. 3. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu B 2006./2007. školske godine

Nacionalna manjina	Broj učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Mađari	13	1	2	1
UKUPNO	13	1	2	1

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009.

Tijekom školske godine 2016./2017. isti model pohađalo je 17 učenika (tab. 4). Program modela B postoji samo u jednoj osnovnoj školi u Republici Hrvatskoj, u Osnovnoj školi Ivana Gundulića u Zagrebu. Učenici u školi uče od prvog do četvrtog razreda po Modelu B, a zatim u višim razredima prelaze u Model C kako bi se kvalitetnije spremili za standardno srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj.

Tab. 4. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu B 2016./2017. školske godine

Nacionalna manjina	Broj učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Mađari	17	1	2	1
UKUPNO	17	1	2	1

Izvor: Izradio autor prema podacima iz odluke o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, 2011.

3.3. Model obrazovanja nacionalnih manjina - Model C

U programu Modela C nastava se izvodi na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih učenju (njegovanju) jezika i kulture nacionalne manjine. Dodatna satnica u trajanju od pet školskih sati tjedno obuhvaća učenje jezika i književnosti nacionalne manjine, geografije, povijesti, glazbene i likovne umjetnosti.

Učenje jezika i kulture nacionalnih manjina (tzv. njegovanje jezika i kulture) posebni je program koji obuhvaća nastavu iz jezika i književnosti nacionalne manjine, povijesti, geografije, glazbene i likovne kulture. Njegovanje se realizira kroz nastavne predmete od pet školskih sati tjedno dok je cjelokupni program na hrvatskom jeziku. Nastava po tom

modelu obuhvaća 2317 učenika (tab. 5) srpske, slovačke, češke, mađarske, rusinske, albanske, austrijske, njemačke i makedonske nacionalne manjine.

Tab. 5. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu C 2006./2007. školske godine

Nacionalna manjina	Broj učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Česi	431	13	11	-
Mađari	759	15	11	82
Slovaci	505	7	6	-
Srbi	461	21	29	38
Makedonci	23	2	2	2
Nijemci i Austrijanci	68	1	5	7
Ukrajinci	28	1	1	1
Rusini	42	1	1	1
UKUPNO	2317	61	66	131

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, 2009.

Tijekom školske godine 2016./2017. isti model pohađalo je 3077 učenika (tab. 6). U odnosu na školsku godinu 2006./2007. znatno se povećao broj škola koje nude Model C obrazovanja nacionalnim manjina pa se samim time povećao i broj polaznika.

Tab. 6. Procjena broja učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu C 2016./2017. školske godine

Nacionalna manjina	Procjena broja učenika	Broj škola	Broj učitelja	Razredni odjeli
Česi	390	14	10	-
Mađari	801	20	16	98
Slovaci	781	15	11	-
Srbi	688	31	35	-
Makedonci	47	5	6	5
Nijemci i Austrijanci	77	3	8	14
Ukrajinci	37	2	2	2
Rusini	66	3	3	1
Albanci	152	6	8	-
Slovenci	24	1	2	1
Židovi	14	1	1	1
UKUPNO	3077	101	102	122

Izvor: Izradio autor prema podacima iz odluke o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, 2011.

Svi modeli i oblici školovanja u redovitom su odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske i planira se njihovo daljnje provođenje bez izmjena i u školskoj godini 2017./2018.

3.4. Predškolski odgoj i srednjoškolsko obrazovanje nacionalnih manjina

U sustavu predškolske djelatnosti u 2006. godini bilo je u 30 predškolskih ustanova s ukupno 1520 djece predškolske dobi pripadnika nacionalnih manjina (od toga 815 pripadnika talijanske nacionalne manjine, 168 pripadnika mađarske nacionalne manjine, 398 pripadnika srpske nacionalne manjine i 139 pripadnika češke nacionalne manjine). Prema procjenama za 2016. godinu, ukupno 2345 djece predškolske dobi, ne računajući pripadnike romske nacionalne manjine, pohađa odgojne ustanove u Republici Hrvatskoj. U sustavu srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj moguće je slušati nastavu na češkom, mađarskom, srpskom i talijanskom jeziku. U školskoj godini 2006./2007. broj učenika upisanih u za nastavu na manjinskom jeziku iznosio je 1969, a u školskoj godini 2016./2017. brojka se smanjila na 878 učenika. Osjetno smanjenje broja učenika upisanih u srednju školu može se objasniti i nemogućnošću ili otežanom mogućnošću nastavka školovanja na višim i visokim učilištima koji su isključivo na hrvatskom jeziku te popularizaciji međunarodnih škola na engleskom jeziku preko kojih učenici mogu upisati brojne međunarodne fakultete. Najpoznatiji srednjoškolski program na engleskom jeziku u Republici Hrvatskoj jest IB

program zagrebačke XV. gimnazije koja je uvela posebne provjere znanja za upis u program zbog ogromnog interesa učenika. Većinu učenika zainteresiranih za ovaj program srednjoškolske nastave čine učenici koji su u osnovnoškolskom obrazovanju pohađali jedan od tri modela za obrazovanje nacionalnih manjina.

Nacionalna manjina koja je izdvojena iz modela obrazovanja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj jest romska nacionalna manjina. Kroz obrazovni sustav pokazalo se da pripadnici romske nacionalne manjine, zbog svog specifičnog položaja imaju pojačanu potrebu za uključivanje romske nacionalne manjine u predškolski sustav obrazovanja, kako bi se lakše uključili u redoviti obrazovni sustav. Iako se na poboljšanju predškolskog odgoja romske nacionalne manjine intenzivno radilo kroz posljednje desetljeće, romska nacionalna manjina i dalje nema ista prava i mogućnosti u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju.

4. ROMSKA NACIONALNA MANJINA U HRVATSKOJ

Na području Republike Hrvatske, Romi su nastanjeni više od šest stoljeća. Prvi pisani dokument u kojem se Romi spominju potječe iz 1362. godine u Dubrovniku. Godine 1373. Romi se spominju u Zagrebu, kako navodi J. K. Tkalčić u „Povijestnoj spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba“ iz 1885. godine. Malo je podataka o stvarnom položaju i broju Roma u Hrvatskoj tijekom XVI. i XVII. stoljeća. Međutim, kao i u Europi, Romima se nastoji ograničiti kretanje i optužuju ih za nezakonite djelatnosti, prijevaru, krađu i sukobe (Hrvatić, 2014).

Velike skupine Roma dolaze u Hrvatsku u XIX. stoljeću iz Rumunjske. Pripadali su romskoj skupini Koritara koji obrađuju drvo, a naseljavali su područje Međimurja i Podravine. Govore ljm̃ba d bjaš, jedan od arhaičnih rumunjskih dijalekata romani chiba. Uz već prisutne Kalderaše i Lovare čine jezgru današnjeg romskog stanovništva u Hrvatskoj (Horvat, 2009). Putovanje

Roma predstavljeno je i u njihovoj zastavi koja sadrži kotač, nebo i travnate livade. Zastava ima dvije boje, plavu u gornjem dijelu, a zelenu u donjem dok se u sredini nalazi kotač. Zelena boja predstavlja nepregledne ravnice kojima lutaju, a iznad njih otvoreno nebo. Zastavu predstavlja vječno lutanje ravnica pod otvorenim nebom (sl. 2).

Sl. 2. Romska zastava

Izvor: Udruga „Romska prava“ Sisak, 2013.

Romi, kao brojnija nacionalna manjina u Republici Hrvatskoj danas, formirali su se relativno kasno u odnosu na ostale nacionalne manjine te su tek u recentnije vrijeme počeli iskorištavati većinu manjinskih prava. Problem formiranja romske nacionalne zajednice jest u raspršenosti Roma u nekoliko županija te nepostojanja međusobne povezanosti. Broj pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj jest također teško točno odrediti zbog činjenice da se Romi ne izjašnjavaju pripadnicima romske nego hrvatske nacionalnosti.

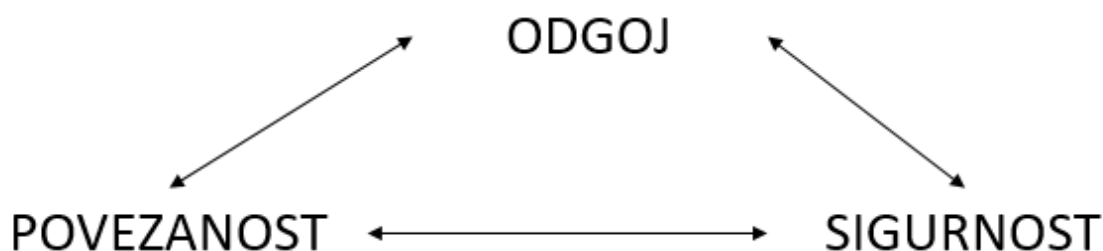
Broj Roma prema popisima stanovništva (tab. 7) ne odgovara realnom stanju te romske udruge procjenjuju kako u Hrvatskoj danas živi između 50 i 60 tisuća Roma. Brojni Romi se i dalje ne izjašnjavaju u službenim dokumentima kao Romi zbog straha od segregacije ili drugačijeg tretmana državnih institucija što se događalo desetljećima unazad.

Tab. 7. Broj Roma u Hrvatskoj prema popisima stanovništva od 1948. do 2011. godine

Godina popisa	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Broj Roma	405	1 261	313	1 257	3 858	6 695	9 463	16 975

Izvor: Izradio autor prema podacima iz *Naselja i stanovništvo Hrvatske, 2017.*

Temelj svake romske zajednice u Republici Hrvatskoj je obitelj. Struktura postojanja i funkcioniranja romske obitelji povezana je s praindijskom tradicijom, originalnim elementima koji su nastali za vrijeme seoba, prihvaćenim arhetipskim ponašanjima od naroda gdje su duže obitavali te suvremenim odnosima (Đurić, 1988). Budući da je obitelj nezaobilazan faktor egzistiranja romske zajednice, treba joj pristupiti s različitih motrišta: biološkog, pedagoškog, sociološkog, etičkog..., iz čega proizlaze i temeljne funkcije obitelji. Za formiranje obitelji kod Roma postojala su dva načina: kupnja (razmjena) i otmica djevojke, ali sve više kroz simbolički aspekt (Dunin, 1971). Upravo ova posljednja tradicija ugrožava obrazovanje Roma, a posebice Romkinja u Hrvatskoj. Romska plemena razmjenjuju mlade djevojke školske dobi koje u većini slučajeva ne završavaju niti osnovnoškolsko obrazovanje te se u potpunosti posvećuju ulozi majke i žene u obitelji. Romska obitelj ima trostruku funkciju (Sl.3.): odgoj, povezanost i sigurnost (Hrvatić, 2014).

Sl.3. Temeljne funkcije romske obitelji

Izvor: Prilagođeno prema Hrvatić, 2014

Romi danas više ne žive nomadski, većinom žive u naseljima poput Roma u Hrvatskoj, ali elementi ustroja postoje i danas. To se najbolje može uočiti u Međimurju gdje

Romi žive u dvanaest prostorno segregiranih naselja, ali žive prema srodničkim pravilima. Broj stanovnika u tim naseljima kreće se od nekoliko desetaka do preko tisuću (Hrvatić, 2014).

Jedan od najvećih razloga slabog interesa Roma za standardno obrazovanje leži u zanimanjima kojima se Romi tradicionalno bave. Osnovna gospodarska djelatnost koja je Rome održala tijekom stoljeća su zanati, a oni su se prenosili u okviru obitelji i plemena te se nisu učili u školi. Romi se u novije vrijeme sve više bave i drugim poslovima: prikupljanjem (i recikliranjem) sekundarnog materijala, trgovinom, sezonskim poslovima u poljoprivredi, odnedavno izvođenjem javnih radova. Manji dio je zaposlen u lokalnim javnim (najčešće komunalnim) i privatnim poduzećima, nevladinim organizacijama i kao pomagači u nastavi. Kod većine romskih obitelji najveći dio prihoda i dalje čini mjesečna socijalna pomoć, koja se doznaju obiteljima bez primanja, u skladu s brojem uzdržavanih članova obitelji. Potrebno je istaknuti kako je obavljanje poslova uvjetovalo i raspršivanje plemenskih skupina jer su potrebe pojedinog područja bile ograničene, a potraga za poslom stalna.

4.1. Kultura i jezik Roma

Romska kultura i umjetnička postignuća rezultat su međusobnih utjecaja, ali i izvorne naslijeđene potrebe za stvaranjem. Središnji pojam romske kulture je sreća. Romi su, u potrazi za srećom, stvorili brojna vrijedna umjetnička djela. Stvorili su brojna umjetnička djela u glazbi, slikarstvu i plesu, ali nedostatak pisanih tragova romskih legendi i priča onemogućio je probijanje romske kulture u druge svjetske kulture. Romi su danas širom svijeta poznati i priznati najviše kao izuzetni glazbenici jednako uspješni u izvođenju vlastite tradicionalne glazbe i glazbe države u kojoj žive. S druge strane, nedostatak pisanih djela na romskom jeziku marginalizirao je romsku kulturu u svijetu i u Hrvatskoj te Romi za razliku od drugih nacionalnih manjina nemaju mogućnost školovanja na vlastitom jeziku niti postoji mogućnost učenja romskog jezika u Hrvatskoj.

Romski jezik (romani chib) nije univerzalan jezik kojim govore svi Romi u svijetu već će izrazito dijalektalan i povezan s lokalnim jezicima, a osnovica jezika dolazi iz jezične skupine sjeverne Indije što ga svrstava u indoarijsku skupinu jezika (Hrvatić, 2014). Dijalekt ljm̥ba d bjaš ili bajaški, kojim govori veći dio Roma u Hrvatskoj nastao je na području Karpata i pripada skupini arhaičnih rumunjskih, vlah dijalekata, romskog jezika. Romi nisu

dugo koristili (poznavali) pismo, ali potreba za svakodnevnu komunikaciju, ostavljanje poruka bitnih za trgovanje ili gatanje potaknula ih je na razvoj pisma. Romi su razvili pismo tek dolaskom u Europu te se abeceda romskog jezika neznatno razlikuje od latinične abecede slavenskih, romanskih i germanskih jezika (sl. 4).

ROMANO CHIB – ALFABETA (ABECEDA)						
A a	Ă ă	À à	B b	C c	Ć ć	ČH čh
D d	E e	F f	G g	H h	X x	I i
Ĭ ĭ	Ì ì	J j	K k	KH kh	L l	M m
N n	O o	Ŏ ŏ	Ò ò	P p	R r	RR rr
S s	Ś ś	T t	TH th	U u	Ŭ ŭ	Ù ù
V v	Z z					

Sl. 4. Abeceda romskog jezika

Izvor: Hrvatić, 2014

Uz prije spomenutu tradiciju romskog naroda, upravo je jezik glavni problem i teškoća Roma u sustavu odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. Hrvatski i bajaški jezik pripadaju različitim jezičnim skupinama, gotovo nemaju jezičnih sličnosti te većina romske djece provede niže razrede osnovnog obrazovanja učeći hrvatski jezik u pismu i govoru umjesto razvijanja znanja i vještina potrebnih za nastavak školovanja.

4.2. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj

Romi su u Republici Hrvatskoj, kao i u mnogim zemljama u kojima žive, zbog slabe obrazovanosti, neuključenosti u formalne oblike rada, specifičnog načina življenja i drugih karakteristika, u većoj ili manjoj mjeri marginalizirani: ekonomski, prostorno, kulturološki i politički. Ocijenivši položaj romske zajednice težim od položaja drugih manjinskih zajednica u Europi, Vijeće Europe i Europska unija od 1993. godine, a posebice posljednjih desetak godina, posvećuju osobitu pozornost problematici Roma kao najbrojnijoj nacionalnoj manjini u Europi te potiču zemlje članice i druge zemlje u regiji na sustavno rješavanje problema romske zajednice, kako bi se zatečeni jaz što brže prebrodio, a uvjeti

življenja Roma poboljšali. Pri tomu svojim rezolucijama i preporukama apeliraju na multidisciplinarni i sustavni pristup u rješavanju problema na svim područjima, a posebice se zalažu za ostvarivanje prava djece, žena, omogućavanje stjecanja obrazovanja, osiguravanje zdravstvene i socijalne zaštite, primjerenog stanovanja te iskorjenjivanje diskriminacije i segregacije po bilo kojoj osnovi, uključujući rasnu, nacionalnu, vjersku i spolnu. Osobita pozornost pridaje se položaju Roma u zemljama izvan Europske Unije jer gospodarske i socijalne teškoće s kojima su suočene ove zemlje dodatno otežavaju njihov položaj. Položaj Roma (Roma/Romkinja) i uvjeti njihova življenja godinama su bili na marginama društvenog interesa, što je pridonijelo značajnom zaostajanju kvalitete uvjeta njihovog življenja u odnosu na prosječnu kvalitetu uvjeta življenja većinskog stanovništva. Odnosi se to na njihov status u društvu, način na koji je organizirano obrazovanje, zdravstvena i socijalna skrb, mogućnosti očuvanja nacionalnog identiteta, rješavanje statusnih pitanja, zapošljavanje, medijsku prezentaciju, političku zastupljenost i sl.

Nakon gotovo cijelog desetljeća provedbe Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma, u Republici Hrvatskoj je u području obrazovanja najveći napredak ostvaren u domeni uključenosti romske djece u obrazovni sustav. Ipak, još uvijek je na svim razinama obrazovanja prisutno mnoštvo problema u praktičnoj provedbi kako nacionalne obrazovne politike, tako i mjera strateških dokumenata namijenjenih uključivanju romske nacionalne manjine u društvo. Obrazovna razina romske populacije vrlo je niska, a prosječan broj godina provedenih u obrazovnom sustavu znatno je niži u odnosu na većinsku populaciju.

4.2.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i naobrazba te skrb o djeci dio je sustava odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske, a namijenjen je djeci u dobi od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Obuhvatnost djece kraćim programima predškole je oko 28 %. U godini dana prije polaska u školu programima predškolskog odgoja obuhvaćeno je 99,6 % djece, što u redovitim vrtićkim programima što u programima predškole (*Akcijski plan za provođenje nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, 2012.*).

4.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, osnovno obrazovanje je obvezno za svu djecu koja napune šest godina, i traje osam godina. Isti zakon kao moguće osnivače osnovnih škola navodi državu, tijela lokalne i regionalne samouprave

(gradove, općine i županije) te druge pravne i fizičke osobe. Velika većina škola su javne dok je broj privatnih i vjerskih škola zanemariv (Akcijski plan za provođenje nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, 2012.). Plan razvoja obrazovanja od 2005. – 2010. godine navodi stopu uključenosti djece osnovnoškolske dobi od 97,5 %. Premda je ta stopa vrlo visoka čak i u usporedbi s prosjekom EU, Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta uložilo je dodatne napore i predvidjelo daljnji rast stope uključenosti. U sklopu osnovnoškolskog sustava postoje posebne škole i odjeli za pripadnike nacionalnih manjina i djecu s teškoćama u razvoju (Akcijski plan za provođenje nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, 2012.). Naime, prema Zakonu o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina te u skladu s Europskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima, pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju pravo na obrazovanje na svom jeziku i pismu uz obvezu učenja hrvatskog jezika, uz druge modele učenje jezika i kulture nacionalnih manjina koji se ostvaruju u školama na hrvatskom jeziku. Djeca s teškoćama u razvoju obrazuju se u redovnim školama po redovnom, prilagođenom ili posebnom programu ili kada je to zaista jedino moguće, u posebnim ustanovama po posebnim programima uz odgovarajuće rehabilitacijske i socijalne potpore (Akcijski plan za provođenje nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, 2012.).

4.2.3. Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje

Srednjoškolski sustav uređen je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Zakonom o strukovnom obrazovanju. Osnovne tri skupine srednjih škola su: gimnazije, strukovne škole i umjetničke škole. Trajanje srednje škole ovisi o programu pa tako gimnazije, umjetničke škole i neki programi strukovnih škola traju četiri godine. S druge strane neki programi strukovnih škola (industrijske i obrtničke) traju od jedne do tri godine. Učenici pripadnici nacionalnih manjina redovno upisuju srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj te ne postoje posebni ili prilagođeni programi obrazovanja na materinjim jezicima manjina. Učenici pripadnici romske nacionalne nakon završetka osnovnoškolskoj obrazovanja u pravilu se ne odlučuju za nastavak obrazovanja u srednjim školama i fakultetima što je prikazano u nastavku rada.

4.3. Nacionalna strategija za uključivanje Roma 2013. – 2020.

U Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje stoji: „Republika Hrvatska opredijelila se za razvoj društva znanja jer je znanje temeljna proizvodna i razvojna snaga u društvu. Znanje, obrazovanje i cjeloživotno učenje su temeljni pokretači razvoja hrvatskoga društva i svakoga pojedinca. Omogućuju mu bolje razumijevanje i kritičko promišljanje samoga sebe i svega što ga okružuje, snalaženje u novim situacijama te uspjeh u životu i radu. Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca.“ Okvirni kurikulum temelji se na 13 načela, koja čine vrijednosna uporišta za izradbu i ostvarenje nacionalnoga kurikulumu, koja među ostalima uključuju: visoku kvalitetu odgoja i obrazovanja za sve, jednakost obrazovnih mogućnosti za sve, obveznost općeg obrazovanja, uključenost svih učenika u odgojno-obrazovni sustav, poštivanje ljudskih prava i prava djece i interkulturalizam (Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine).

Kurikulumom je postavljeno sedam odgojno-obrazovnih ciljeva među kojima su (Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine):

- osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unaprijeđivati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima
- odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima te pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskomu razvoju društva
- osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i strukovnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivu društveno-kulturnomu kontekstu prema zahtjevima tržišnoga gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, znanstvenih spoznaja i dostignuća.

Kurikulum izdvaja mogućnost razvoja u skladu sa sposobnosti učenika što prepostavlja kako učenički razvoj nije samo klasično razumijevanje pročitane i reprodukcija činjenica iz udžbenika već širi pojam kompletnog razvoja učenika u odraslu osobu. Romski učenici danas imaju problema s razvojem jer je prenaglašen fokus na znanju činjenica u odnosu na kvalitetu razvoja učenika za život i rad u suvremenom društvu.

4.4. Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013 – 2015

Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. (u daljnjem tekstu Akcijski plan) izrađen je s ciljem definiranja načina provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine. Akcijski plan obuhvaća brojna područja poput zdravstvene zaštite, socijalne skrbi, zapošljavanje te obrazovanja.

Upravo je obrazovanje, odnosno nedostatak obrazovanja jedan od najvećih problema romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo je prepoznalo važnost obrazovanja i postavilo obrazovanje kao prvu stavku u Akcijskom planu.

Opći cilj Akcijskog plana za obrazovanje jest poboljšati pristup kvalitetnom obrazovanju uključujući obrazovanje i skrb pruženu u ranom djetinjstvu, ali i osnovnog, srednjeg i sveučilišnog obrazovanja s posebnim naglaskom na uklanjanje moguće segregacije u školama; spriječiti preuranjen prekid školovanja i osigurati lagan prijelaz iz škole do zaposlenja (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan destljeća za uključivanje Roma 2005.-2015., 2013.).

Uz navedeno, izdvojeno je i sedam posebnih ciljeva za poboljšanje obrazovanja romske nacionalne manjine ((Nacionalni program za Rome i Akcijski plan destljeća za uključivanje Roma 2005.-2015., 2013.):

1. Podići kvalitetu i učinkovitost obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, te osigurati stjecanje potrebnih znanja i vještina koje će omogućiti osobni razvoj učenika, kao i završavanje osnovnog obrazovanja s ciljem nastavka školovanja te smanjenja razlike između obrazovnih postignuća djece pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječnu razinu obrazovnih postignuća svih učenika u osnovnoškolskom obrazovanju u RH;
2. Povećati obuhvat romske djece oba spola predškolskim odgojem i obrazovanjem te podići razinu kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine kao dio cjeline ranog obrazovanja djeteta, koji pomaže smanjenju razlika u društvenom podrijetlu i sposobnostima učenja, i nastoji što je moguće bolje zadovoljiti djetetove razvojne potrebe, te ga uvesti u svijet svjesnog učenja;
3. Izjednačiti obuhvaćenost osnovnoškolskim obrazovanjem pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek upisa osnovnoškolskog obrazovanja na razini Republike Hrvatske (dosegnuti postotak obuhvaćenosti od 98 %) te izjednačiti završnost osnovnoškolskog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u

odnosu na prosjek završnosti osnovnoškolskog obrazovanja na razini Republike Hrvatske (dosegnuti postotak završnosti od 95 %);

4. Do 2020. godine ukinuti sve razredne odjele koje pohađaju samo učenici pripadnici romske nacionalne manjine;
5. Smanjiti razliku između prosječnog obuhvata i završnosti srednjeg obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječni obuhvat i završnost srednjeg obrazovanja na razini RH u cilju izjednačavanja mogućnosti za stjecanje znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja –Povećati broj pripadnika romske nacionalne manjine koji završavaju srednje obrazovanje do 2020. godine;
6. Smanjiti razliku između prosječnog obuhvata i završnosti visokog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječni obuhvat i završnost visokog obrazovanja na razini Republike Hrvatske u cilju izjednačavanja mogućnosti za stjecanje znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja – do 2020. godine povećati broj pripadnika romske nacionalne manjine koji završavaju visoko obrazovanje te onih koji nastavljaju poslijediplomski studij.
7. Povećati obuhvat odraslih pripadnika romske nacionalne manjine programima opismenjavanja, obrazovanja i osposobljavanja kroz cijelo opće i strukovno obrazovanje, s ciljem razvijanja individualnih potencijala i jačanja njihovih kapaciteta i kompetencija za postizanje veće konkurentnosti na tržištu rada i trajne zapošljivosti te povećanje njihove društvene uključenosti i aktivnog sudjelovanja u svim područjima suvremenog života.

Navedeni ciljevi Akcijskog plana definirani su s različitim vremenskim okvirima realizacije, određeni ciljevi definirani su do 2015. godine, dok su drugi definirani do 2020.godine. Testiranje svih ciljeva provedeno je na odabranim školama te je prikazano u nastavku rada.

5. ODGOJ I OBRAZOVANJE NACIONALNIH MANJINA U ŠKOLAMA U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJU

Sisačko-moslavačka županija u kojoj je grad Sisak administrativno središte i najveći grad, treća je županija po udjelu nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj sa 15,85 % udjela nacionalnih manjina u ukupnom broju stanovnika županije (Popis stanovništva, kućanstava i stanova, DZS, 2011.). Od nacionalnih manjina u Sisačko-moslavačkoj županiji najbrojnija je srpska nacionalna manjina u zapadnim i južnim dijelovima županije te albanska, bošnjačka i romska nacionalna manjina čiji pripadnici većinom žive u gradu Sisku. Program po modelu obrazovanja za nacionalne manjine dostupan je za tri nacionalne manjine u Sisačko-moslavačkoj županiji, slovački jezik i kultura uče se u dvije škole, češki jezik i kultura u tri škole, a srpski jezik i kultura u šest škola (Nacionalni program za Rome i Akcijski plan destljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.). Svi programi za nacionalne manjine u Sisačko-moslavačkoj županiji izvode se prema programu Modela C za obrazovanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj (tab. 8).

Tab. 8. Popis osnovnih škola s programom obrazovanja manjina u Sisačko-moslavačkoj županiji školske godine 2016./2017.

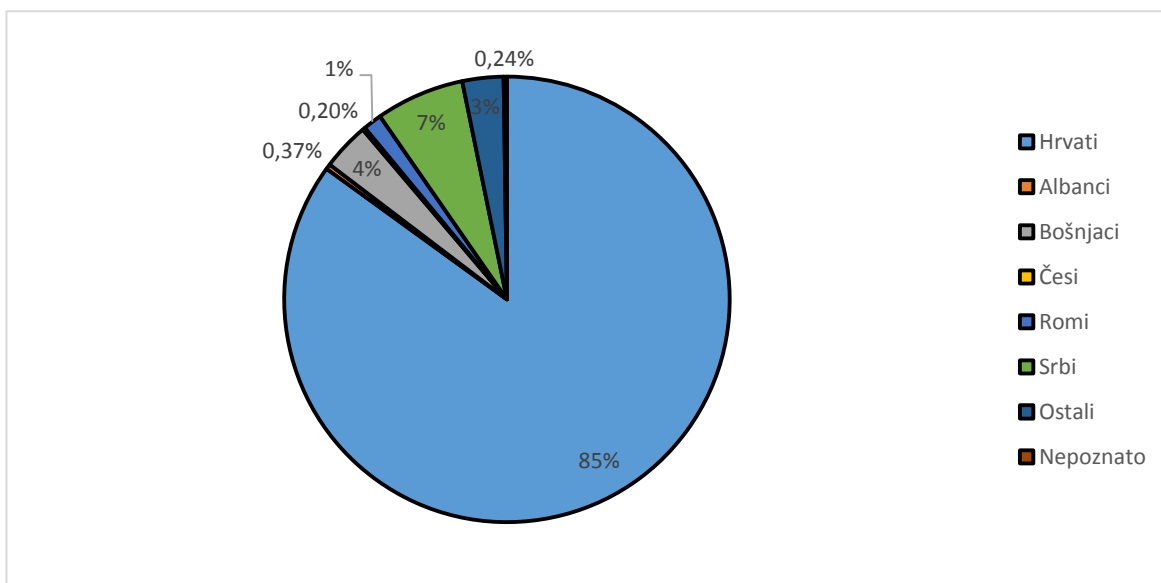
Br.	Osnovna škola	Model
1.	OŠ BANOVA JARUGA, Banova Jaruga	Model C (slovački jezik i kultura)
	Područna škola Međurić	Model C (češki jezik i kultura)
2.	OŠ DVOR, Dvor	Model C (srpski jezik i kultura)
	Područna škola Rujevac	Model C (srpski jezik i kultura)
3.	OŠ 22. LIPNJA, Sisak	Model C (češki jezik i kultura)
4.	OŠ GLINA, Glina	Model C (srpski jezik i kultura)
5.	OŠ GVOZD, Gvozd	Model C (srpski jezik i kultura)
6.	OŠ JOSIPA KOZARCA, Lipovljani	Model C (slovački jezik i kultura i češki jezik i kultura)
7.	OŠ VLADIMIRA NAZORA, Topusko	Model C (srpski jezik i kultura)
8.	OŠ JABUKOVAC, Jabukovac	Model C (srpski jezik i kultura)

Izvor: Odluka o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, 2011.

Romska nacionalna manjina u Sisačko-moslavačkoj županiji uz manjinu u gradu Sisku većinom živi u drugim većim gradovima županije te nema značajniji udio učenika u osnovnim školama niti posebne programe posvećene obrazovanju Roma.

5.1. Odgoj i obrazovanje nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak

Grad Sisak kroz 19. i 20. stoljeće razvio se kao multikulturni grad. Važno prometno središte u 19. stoljeću te izrazito razvijena industrija u 20. stoljeću uz relativnu blizinu granice s Bosnom i Hercegovinom privukli su brojne kulture i narode u grad. Tijekom 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća u gradu Sisku živjelo je više od 35 % nehrvatskog stanovništva. Danas se situacija neznatno promijenila te prema popisu stanovništva iz 2011. godine nehrvatsko stanovništvo čini oko 15 % posto žitelja grada Siska (sl. 5).

Sl. 5. Sastav stanovništva grada Siska prema narodnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, DZS, 2011

U školama kojima je osnivač grad Sisak postoji samo jedan model obrazovanja za nacionalne manjine. Program modela C obrazovanja nacionalnih manjina održava se u osnovnoj školi „22. lipnja“ za češki jezik i kulturu međutim posljednji učenici su pohađali navedeni program u školskoj godini 2012./2013. Iz navedenog može se zaključiti kako su nacionalne manjine u gradu Sisku izrazito asimilirane te ne izražavaju potrebu za obrazovanjem na vlastitom jeziku.

5.2. Odgoj i obrazovanje romske nacionalne manjine u školama kojima je osnivač grad Sisak

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na području grada Siska živi 648 pripadnika romske nacionalne manjine. Procjenjuje se da je stvaran broj značajno veći. Prema dostupnim podacima Projekta građanskih prava Sisak iz 2013. godine, u Sisačko-moslavačkoj županiji živi 3561 pripadnik romske nacionalne manjine, a u Sisku 2165 pripadnika romske nacionalne manjine. Na području grada Siska Romi su nastanjeni u dva romska naselja: Capraške poljane i Palanjek. Capraške poljane su najveće romsko naselje na području Sisačko-moslavačke županije te se nalaze u blizini osnovne škole „Braća Bobetko“ koju većinom pohađaju. Romi u Capraškim poljanama žive u bespravno izgrađenim kućama koje su u lošem stanju. Naselje je opskrbljeno vodom i električnom energijom. Naselje Palanjek je ima manji broj stanovnika te puno bolje uvjete života od Capraških poljana, a nalazi se u blizini Osnovne škole Galdovo koju većina djece iz naselja pohađa (sl. 6).

Sl. 6. Geografski položaj romskih naselja u gradu Sisku

5.2.1. Predškolski odgoj romske nacionalne manjine u gradu Sisku

U redovni cjelodnevni program vrtića u školskoj godini 2016./2017 je upisano petero djece, dok je u program predškole uključeno 46 romske djece (Popis polaznika predškolskog odgoja, učenika osnovnih i srednjih škola Grada Siska u školskoj godini 2016./2017, 2017). Romska djeca koja pohađaju redovni vrtić ne žive u sklopu romskih naselja na području grada Siska te se prema kulturološkim stavovima i stavovima prema obrazovanju zajedno sa svojim roditeljima znatno razlikuju od ostalih pripadnika romske nacionalne manjine u gradu Sisku.

Program predškolskog odgoja za romsku nacionalnu manjinu provodi se unazad nekoliko godina u dva sisačka vrtića, dječjem vrtiću „Maslačak“ u sisačkom naselju Caprag nedaleko osnovne škole „Braća Bobetko“ te u područnoj školi Hrastelnica“u istoimenom prigradskom naselju (tab. 9). Područna škola Hrastelnica administrativno pripada osnovnoj školi Galdovo.

Tab. 9. Broj romske djece u vrtićima u gradu Sisku u školskoj godini 2016./2017.

Programi	DV „SISAK STARI“		DV „SISAK NOVI“	
	Naziv objekta	Broj romske djece	Naziv objekta	Broj romske djece
Redovni 6-satni	-	-	-	-
Redovni 10-satni	Pčelica, Ciciban	5	-	-
Predškola-mlađi	-	-	Maslačak	19
Predškola 6 god.	PŠ Hrastelnica	11	Maslačak	16
UKUPNO		16		35

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Popis polaznika predškolskog odgoja, učenika osnovnih i srednjih škola Grada Siska u školskoj godini 2016./2017, 2017.

Program predškolskog odgoja romske djece u gradu Sisku razvio se u posljednje dvije godine projektom „Sisačka šarena inkluzija“. Projekt je započeo 2016. godine kao suradnja grada Siska i UNICEF-a Hrvatska, a primarni cilj projekta su edukacije za romsku djecu i roditelje te poboljšanje uvjeta u vrtićima koje romska djeca pohađaju (Sisačka šarena inkluzija, 2017) . Projektom „Sisačka šarena inkluzija“ obnovljen je dječji vrtić u područnoj školi Hrastelnica te je omogućen zakonski propisan predškolski odgoj za romsku djecu u blizini njihovog naselja. Zanimljivo, glavni pokretači projekta uz grad Sisak i UNICEF su upravo osnovne škole „Braća Bobetko“ i Galdovo odnosno učitelji razredne nastave koji su prepoznali glavne odgojno-obrazovne poteškoće romske djece u nižim razredima osnovne škole i rješenje problema kroz program predškolskog odgoja.

5.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u školama kojima je osnivač grad Sisak

Prema podacima za školsku godinu 2016./2017. osnovne škole kojima je osnivač grad Sisak pohađa 211 romskih učenika. Osnovnu školu „Braća Bobetko“ u blizini romskog naselja Capraške poljane pohađa 138 romskih učenika dok Osnovnu školu Galdovopohađa 33 učenika iz obližnjeg naselja Palanjek. Sve osnove škole kojima je osnivač grad Sisak pohađa barem jedan romski učenik (tab. 10).

Tab. 10. Broj romskih učenika po razredima u osnovnim škola kojima je osnivač grad Sisak u školskoj godini 2016./2017.

razred	Braća Bobetko	Braća Ribar	Budaš evo	22. lipnja	Galdovo	Ivana Kukuljevića	Komarevo	Sela	Viktorovac
I.	17	1	-	-	-	5	-		1
II.	22	-	-	1	8		-	1	
III.	28		-	-	5	4	-		1
IV.	16	-	2		1		-	1	-
V.	17	-	-	1	8	3	-	-	-
VI.	19	-	-	1	3	3		-	-
VII.	8	1	1	2	4	1	1	1	-
VIII.	9	-		7	4	1		2	-
UKUPNO	136	2	3	12	33	17	1	5	2

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Popis polaznika predškolskog odgoja, učenika osnovnih i srednjih škola Grada Siska u školskoj godini 2016./2017, 2017

Iako su romski učenici prisutni u svim školama kojima je osnivač grad Sisak dvije spomenute osnovne škole, Braća Bobetko i Galdovo izdvajaju se brojem učenika. Osnovnu školu Ivana Kukuljevića koja se nalazi u samom centru grada pohađa 17 učenika romske nacionalne manjine međutim ti romski učenici dolaze iz dobrostojećih obitelji te nemaju poteškoća s odgojno-obrazovnim programom Republike Hrvatske.

5.2.2.1. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u Osnovnoj školi Galdovo

Osnovna škola Galdovo uz matičnu školu u svom sustavu ima i područnu školu Hrastelnica te dva područna odjela Tišina Erdetska i Setuš. Matična škola Galdovo sagrađena je 1963. godine (Kurikulum Osnovne škole Galdovo za školsku godinu 2016./2017.). Prvi Romi doselili su se na područje romskog naselja Palanjek 1970-ih godina i pohađali područnu školu u Hrastelnici. Tijekom 1980-ih i početkom 1990-ih tek je nekoliko Roma pohađalo osnovnu školu, a čak i ako su završili niže razrede, nisu nastavljali školovanje u višim razredima u matičnoj školi u Galdovu (sl. 7).

Sl. 7. Geografski položaj osnovne škole Galdovo i romskog naselja Palanjek

U zadnja dva desetljeća situacija se znatno popravila što se tiče pohađa i završavanja osnovnog obrazovanja Roma u osnovnoj školi „Galdovo“. U školskoj godini 2006./2007. jedan pripadnik romske nacionalne manjine završio je osnovnu školu „Galdovo“, a u školskoj godini 2016./2017. čak je sedam pripadnika romske nacionalne manjine završilo osnovnoškolsko obrazovanje u osnovnoj školi Galdovo (tab. 11).

Tab. 11. Broj učenika Roma u OŠ Galdovo u školskoj godini 2014./2015., 2015./2016. i 2016./2017.

Razred	2014./2015. (ponavljači)	2015./2016. (ponavljači)	2016./2017. (ponavljači)
I.	5 (0)	7 (0)	0 (0)
II.	1 (0)	6 (1)	8 (0)
III.	8 (0)	1 (0)	5 (0)
IV.	3 (0)	8 (0)	1 (0)
V.	4 (0)	5 (0)	8 (0)
VI.	4 (0)	4 (0)	3 (0)
VII.	6 (0)	4 (0)	4 (0)
VIII.	5 (0)	6 (0)	4 (1)
UKUPNO	36 (0)	39 (1)	33 (1)

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Matične knjige Osnovne škole Galdovo, 2017.

U posljednje tri škole godine broj učenika romske nacionalne manjine iznosi oko tridesetak, prosječno oko 2,5 učenika po razrednom odjelu u školi. Najviše Roma u jednom razrednom odjelu jest četiri. Nastavnici i učitelji osnovne škole Galdovo ističu kako nemaju poteškoća u radu s Romima danas u odnosu na zadnjih dvadesetak godina zbog, kako tvrde, sve većeg interesa samih Roma za obrazovanje, ali i sve boljeg odnosa romske i neromske djece u osnovnoj školi Galdovo. Na suradnji između škole i roditelja romske djece intenzivno se radi kroz program „Poticajnog roditeljstva“ projekta Sisačke šarene inkluzije u Područnoj školi Hrastelnica. Program priprema roditelje na predškolski odgoj, a zbog interesa i suradnje s brojnim učiteljima iz osnovne škole i na cijeli sustav odgoja i obrazovanja.

Na poboljšanju odnosa između romske i neromske djece te poboljšanju kvalitete odgoja i obrazovanja romske nacionalne manjine u osnovnoj školi Galdovo radi se i u višim razredima različitim temama o manjinskom identitetu u Hrvatskoj te diskriminaciji, predrasudama i stereotipima ponajviše prema romskoj nacionalnoj manjini (Kurikulum Osnovne škole Galdovo za školsku godinu 2016./2017.). Najveću ulogu u pripremi ovih tema imaju razrednici tijekom svojih satova razrednika.

5.2.2.2. Osnovnoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u Osnovnoj školi „Braća Bobetko“

Osnovna škola „Braća Bobetko“ uz matičnu školu ima i područnu školu u prigradskom naselju Crnac. Iako je područna škola Crnac bliža romskom naselju Capraške poljane sva djeca iz romskog naselja od prvog razreda osnovne škole pohađaju matičnu školu „Braća Bobetko“ (sl. 8). Prvi Romi doselili su se na područje romskog naselja Capraške poljane 1950-ih godina i vrlo rijetko su pohađali osnovnu školu. Romi su se doselili na ovo područje zbog velikih industrijskih pogona u Sisku te su se prvenstveno bavili skupljanjem i prodajom sekundarnih sirovina koje su pronalazili u tvornicama. Prema procjenama romske udruge „Prava Roma“ u naselju danas živi oko 1500 stanovnika.

Sl. 8. Geografski položaj osnovne škole Braće Bobetko i romskog naselja Capraške poljane

Danas je situacija što se tiče obrazovanja Roma iz romskog naselja Capraške poljane znatno bolja. Uz obavezni predškolski odgoj u dječjem vrtiću „Maslačak“ romska djeca nastavljaju u velikom broju svoje školovanje u osnovnoj školi „Braća Bobetko“ pa danas čak 35 % svih učenika u školi čine Romi (tab. 12) .

Tab. 12. Broj učenika Roma u OŠ „Braća Bobetko“ u školskoj godini 2014./2015., 2015./2016. i 2016./2017.

Razred	2014./2015. (ponavljači)	2015./2016. (ponavljači)	2016./2017. (ponavljači)
I.	23 (5)	24 (3)	20 (1)
II.	16 (2)	30 (0)	13 (0)
III.	14 (0)	18 (1)	31 (0)
IV.	16 (2)	14 (0)	16 (0)
V.	23 (2)	25 (8)	19 (5)
VI.	18 (4)	13 (2)	19 (3)
VII.	12 (4)	12 (1)	13 (1)
VIII.	5 (0)	5 (0)	12 (1)
UKUPNO	127 (19)	141 (15)	151 (11)

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Matične knjige Osnovne škole „Braća Bobetko“, 2017.

U posljednje tri godine prosječno oko 140 učenika romske nacionalne manjine pohađa školu te čine trećinu učenika škole. U prosjeku, u svakom razrednom odjelu ima sedam Roma. Upravo je veliki broj Roma jedan od glavnih razloga slabijeg uspjeha i većeg broja ponavljača u odnosu na osnovnu školu Galdovo. Velik broj pripadnika romske nacionalne manjine ne zahtjeva socijalizaciju romske djece s neromskom djecom te ne omogućava romskoj djeci priliku za poboljšanjem hrvatskog jezika i ne otkriva im način života neromske djece koja žive izvan okruženja njihovog naselja. Međutim, napredak u posljednjem desetljeću je zaista velik, pogotovo što se tiče završavanja osnovnoškolskog obrazovanja u osnovnoj školi „Braća Bobetko“.

Od 2009. godine u osnovnoj školi „Braća Bobetko“ zaposlen je romski pomagač u nastavi. Romski pomagač izuzetno je bitan za djecu u niži razredima zbog slabijeg poznavanja hrvatskog jezika u govoru i pismu te za komunikaciju s roditeljima. Romski pomagač živi u romskom naselju te omogućuje školi da se približi stanovnicima naselja, a stanovnicima naselja, ponajviše djeci, omogućuje bolji uvid u školu i sve obaveze i nagrade koje ih očekuju tijekom školovanja.

Projekt „Sisačka šarena inkluzija“ implementiran je u školski kurikulum osnovne škole kroz program „Poticajno roditeljstvo“. Program se sastojao od 10 radionica u trajanju od 90 minuta s ciljem povećanja spremnosti romske i neromske djece i njihovih obitelji za uključivanje u osnovno obrazovanje. Radionice su se održavale u prostorijama škole, ali i u

samom romskom naselju što je potaknulo dodatan interes stanovnika naselja za dolazak i edukaciju (Školski kurikulum osnovne škole „Braća Bobetko“ za školsku godinu 2016./2017.). Nositelji aktivnosti programa „Poticajnog roditeljstva“ isključivo su bili zaposlenici osnovne škole „Braća Bobetko“, četiri učiteljice razredne nastave, školska pedagoginja i romski pomagač. Reakcije stanovnika naselja su bile pozitivne jer je program „Poticajno roditeljstvo“ prvi program rada s romskom nacionalnom manjinom koji se održao u samom naselju i na kojem je radio i jedan stanovnik naselja.

5.2.3. Srednjoškolsko obrazovanje romske nacionalne manjine u školama u gradu Sisku

Šest srednjih škola u gradu Sisku pohađa 28 romskih učenika u školskoj godini 2016./2017.. Broj romskih učenika u srednjim školama je izrazito nizak u odnosu na broj romskih učenika u osnovnim školama te broj Roma koji žive na području grada Siska. Romi rijetko nastavljaju obrazovanje primarno iz romskog naselja Capraške poljane zbog potrebe za radom i prehranjivanjem već osnovanih obitelji i vlastite djece te nepostojanja zakonske obaveze za pohađanjem srednje škole.

Romska djeca koja imaju mogućnost upisa u srednju škole u pravilu upisuju zanimanja koja će omogućiti njima i cijeloj obitelji nastavak i nadgradnju postojećih poslova skupljanja i prodaje sekundarnih sirovina. U školskoj godini 2016./2017. najviše učenika romske nacionalne manjine pohađa strukovnu školu, i to njih 19. Tehničku i ekonomsku školu koje su jedine četverogodišnje škole pohađaju tri učenice i tri učenika dok srednju školu Viktorovac za zanimanje frizera pohađaju dvije učenice te jedan učenik za zanimanje kuhar (tab. 13).

Tab. 13. Broj učenika Roma u srednjim školama u gradu Sisku u školskoj godini 2016./2017.

ŠKOLA	ZANIMANJE	RAZRED	BROJ UČENIKA	UKUPNO
Gimnazija Sisak				0
Ekonomska škola Sisak				2
	poslovni tajnik	1	2	
Tehnička škola Sisak				4
	tehničar za električne strojeve s primijenjenim računalstvom	1	1	
	Ekološki tehničar	2	1	
	Strojarski računalni tehničar	3	1	
	Tehničar za elektroniku	3	1	
Industrijsko obrtnička škola				0
Srednja škola Viktorovac				3
	frizer	1	2	
	kuhar	3	1	
Strukovna škola Sisak				19
	fotograf	1	1	
	Soboslikar - ličilac	1	1	
	Rukovatelj samohodnim građevinskim strojevima	1	2	
	Keramičar - oblagач	1	1	
	Vozač motornog vozila	1	2	
	Pomoćni krojač	1	1	
	krojač	2	2	
	Soboslikar - ličilac	2	1	
	Keramičar - oblagач	2	1	
	Vozač motornog vozila	2	2	
	Pomoćni pekar	2	1	
	Krojač	3	3	
	Rukovatelj samohodnim građevinskim strojevima	3	1	
UKUPNO				28

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Popisa polaznika predškolskog odgoja, učenika osnovnih i srednjih škola Grada Siska u školskoj godini 2016./2017.

6. PRIJEDLOZI UNAPREĐENJA OBRAZOVANJA NACIONALNIH MANJINA – PRIMJER ŠKOLA KOJIMA JE OSNIVAČ GRAD SISAK

Grad Sisak i sve osnovne škole kojima je osnivač mikroprostorno predstavljaju prostor Republike Hrvatske. U gradu su prisutne sve nacionalne manjine izuzev talijanske nacionalne manjine. Talijanska nacionalna manjina najorganiziranija je nacionalna manjina u Hrvatskoj u pogledu obrazovanja jer postoje brojne talijanske osnovne i srednje škole primarno u Istri te visoko obrazovani nastavni kadar koji omogućuje vrhunsku razinu obrazovanja. Zbog navedenih činjenica talijanska nacionalna manjina ne zahtjeva trenutno unapređenje obrazovanja. Ostale nacionalne manjine prisutne su u gradu Sisku. Srpska nacionalna manjina ne zahtjeva obrazovanje na ćirilichnom pismu zbog visokog stupnja asimilacije u gradu te činjenice kako se ćirilichno pismo danas ne koristi u razvijenim državama Europe i svijeta. Ostale manjine u gradu poput albanske, češke, makedonske i slovačke održavaju svoju tradiciju i uče jezik kroz nacionalne udruge te ne ističu potrebu za uključivanjem njihovog jezika u osnovno obrazovanje. Bošnjaka nacionalna manjina brojna je u gradu Sisku, a jedina promjena u obrazovanju koja je izvršena jest dodavanje islamskog vjeronauka koji se održava u četiri škole kojima je osnivač grad Sisak.

Nacionalna manjina kojoj je potrebno posvetiti najviše pažnje i koja zahtjeva najveće promjene u postojećem programu obrazovanja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj jest svakako romska nacionalna manjina. Romska nacionalna manjina kao što je već spomenuto u radu specifična je zbog svoje tradicije i stava prema važnosti obrazovanja te stoga zahtjeva prilagodbu nacionalnih i školski kurikuluma za kvalitetniju nastavu i bolji uspjeh pripadnika romske nacionalne manjine u obrazovanju u Republici Hrvatskoj.

Unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina mogu se izvršiti na dvije razine: državnoj i razini škole. Unapređenje obrazovanja na državnoj razini bi utjecalo na sve škole u Republici Hrvatskoj, međutim kako su unapređenja usmjerena na obrazovanje nacionalnih manjina, škole koje ne pohađaju pripadnici nacionalnih manjina ne bi bile obavezne vršiti organizacijske promjene.

Prijedlozi unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina na državnoj razini su:

1. Nadogradnja nastavnog kurikulumu geografije podacima o nacionalnim manjinama
2. Nadogradnja nastavnog kurikulumu povijesti podacima o nacionalnim manjinama
3. Edukacija zaposlenika škole o kulturi nacionalnih manjina
4. Suradnja škola s matičnom državom nacionalne manjine
5. Izmjena zakona za obavezno dvogodišnje pohađanje predškole i učenje hrvatskog jezika
6. Obavezno srednjoškolsko obrazovanje.

Nadogradnja nastavnih kurikulumu geografije i povijesti ključna je za unaprjeđenje obrazovanja nacionalnih manjina. Nadogradnja obaju predmeta s informacijama o državama i narodima nacionalnih manjina omogućit će nemanjinskim učenicima bolji uvid u kulturu i povijest naroda njihovih vršnjaka te učenicima pripadnicima nacionalnih manjina priliku za proširenje znanja o vlastitom narodu i prezentiranje svoje kulture, jezika i običaja nastavnicima i vršnjacima u razredu i/ili školi.

Edukacija nastavnika koji rade s učenicima pripadnicima nacionalnih manjina prvenstveno će olakšati nastavnicima rad s učenicima, olakšat će im razumijevanje njihovih potreba koje se mogu razlikovati o uobičajenih te im omogućiti veći interes učenika pripadnika nacionalnih manjina zbog boljeg poznavanja njihove kulture i potreba. Također, suradnja škole s udrugama nacionalnih manjina i državama nacionalnih manjina pomoći će nastavnicima stvoriti kvalitetnije radno okruženje za učenike pripadnike nacionalnih manjina, ali i ostale učenike koji će proširiti svoje znanje o drugim narodima i državama.

Dvije izmjene zakona navedene u prijedlozima unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina prvenstveno se odnose na romsku nacionalnu manjinu. Dvogodišnji program predškole omogućit će romskoj djeci bolje znanje hrvatskog jezika te olakšati prijelaz u osnovnu školu u odnosu na današnji jednogodišnji program, a obavezno srednjoškolsko obrazovanje smanjit će jaz između broja učenika Roma u osnovnim i srednjim školama, a obaveznim školovanjem do sedamnaeste odnosno osamnaeste godine utjecati i na broj maloljetničkih brakova i „razmjene“ djevojaka između romskih naselja. Naravno, obavezno srednjoškolsko obrazovanje znatno će podići razinu obrazovanja romskog stanovništva u Republici Hrvatskoj koje je danas znatno ispod prosjeka države.

Unapređenje obrazovanja nacionalnih manjina na razini škola individualizirano je i primarno ovisi koja je nacionalna manjina prisutna u školi. U školama kojima je osnivač grad Sisak najbrojnija je romska nacionalna manjina te su unaprjeđenja obrazovanja primarno za romsku nacionalnu manjinu.

Prijedlozi unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina na školskoj razini su:

1. Proširenje školskih kurikuluma međupredmetnim projektima o romskoj nacionalnoj manjini
2. Edukacija zaposlenika škole o romskoj kulturi i jeziku
3. Edukacija pripadnika romske nacionalne manjine za posao romskog pomagača u nastavi
4. Svakodnevna primjena audio-video tehnologije u nastavi
5. Korištenje svih oblika rada i nastave (smanjenje udjela frontalnog rada)
6. Poticanje suradničke nastave između učenika u razredu.

U školskim kurikulumima osnovnih škola kojima je osnivač grad Sisak za školsku godinu 2016./2017. postoji samo jedan projekt posvećen romskoj nacionalnoj manjini, projekt „Poticajno roditeljstvo“ koji je prvenstveno namijenjen učenicima i roditeljima predškolske djece i učenicima nižih razreda. Već spomenuta međupredmetna suradnja povijesti i geografije osigurat će učenicima viših razreda priliku prikazati romsku kulturu, običaje, porijeklo i jezik svojim kolegama, a radeći u suradnji sa svojim nastavnicima. Upravo ova suradnja na području koje učenici znaju bolje od svojih nastavnika pružit će i nastavnicima novu perspektivu romske kulture i romskih učenika koji pohađaju njihov predmet.

Uloga romskog pomagača u nastavi u školama je višestruka. Romski pomagač jest spona između učenika i učitelja, ali i između učitelja i roditelja te škole i romskog naselja. U osnovnoj školi „Braća Bobetko“ zaposlen je jedan romski pomagač u nastavi i svi nastavnici ističu kako je njegova uloga iznimno bitna za sve prije spomenute odnose i kako jedan romski pomagač na više od stotinu učenika romske nacionalnosti nikako nije dovoljan te je iskazana potreba za dodatnim pomagačima u nastavi.

Danas u većini škola i dalje dominira frontalni rad s korištenjem samo udžbenika i školske ploče kao nastavnih sredstava i pomagala. Ovaj način rada otežava praćenje nastave pripadnicima romske nacionalne manjine zbog primarnog oslanjanja na govor odnosno razumijevanje jezika što pripadnici romske manjine naročito u nižim razredima nemaju

jednako razvijeno kao neromska djeca. Primjenom audio-vizualnih nastavnih sredstava poput računala i projektor, ali i različitih postera smanjuje se broj primljenih informacija govorom što znatno olakšava razumijevanje i učenje nastavnog sadržaja.

Učenici pripadnici romske nacionalne manjine se u većini slučajeva druže međusobno te ne ostvaruju komunikaciju s ostalom neromskom djecom u razredu. Ova pojava je naročito vidljiva u školama s velikim udjelom romske nacionalne manjine gdje se djeca nisu primorana družiti s neromskom djecom zbog velikog broja romske djece u istom razredu i školi. Poticanjem i povezivanjem romske i neromske djece kroz suradničko učenje olakšat će savladavanje nastavnih sadržaja romskoj djeci i potaknuti socijalizaciju romske i neromske djece.

6.1. Prijedlog dopuna kurikuluma nastavnog predmeta Geografija

Nastavni plan i program za geografiju navodi kako je cilj nastave geografije stjecanje osnovnih geografskih znanja o Zemlji, značenju i povezanosti prirodnih elemenata i društvenih pojava i procesa u svjetlu suvremenih zbivanja u svijetu, razvijanje i njegovanje geografskih načina mišljenja i razvijanje socijalnoafektivnih sposobnosti učenika (Nastavni plan i program za osnovnu školu, MZOS, 2006). Uz dio prirodne geografije, kao cilj se navode i stjecanje znanja o društvenim pojavama i procesima suvremenih zbivanja u svijetu, ali ne i u okolini, barem nije navedeno u ciljevima nastave geografije.

Nastavni program geografije trenutno je organiziran po razredima u sljedećem obliku (Nastavni plan i program za osnovnu školu, MZOS, 2006):

- 5. razred - Opća i fizička geografija
- 6. razred – Društvena geografija i geografija svijeta bez Europe
- 7. razred – Geografija Europe s Ruskom Federacijom
- 8. razred – Geografija Hrvatske.

U ovoj organizaciji u petom razredu se uči opća i fizička geografija te dopune nastavnog predmeta Geografije za unapređenje obrazovanja nacionalnih manjina nisu potrebne.

Tab. 14. Prijedlog dopuna nastavnog plana i programa za geografiju po temama i razredima

RAZRED	TEMA	NADOPUNE
6. razred	Stanovništvo	Nabrojiti glavne rasne skupine i vjere (na primjeru RH) Objasniti uzroke i vrste migracija (na primjeru svog mjesta)
7. razred	Stanovništvo Europe	Protumačiti i usporediti udjele drugih naroda u državama Europe Objasniti uzroke i posljedice emigracije hrvatskog naroda u državama Europe
8. razred	Hrvatska - srednjoeuropska i sredozemna zemlja	Objasniti utjecaje kulturno-civilizacijski krugova u Hrvatskoj (na primjeru svog mjesta)
	Stanovništvo - broj i razmještaj	Izraditi dijagram kretanja broja stanovnika prema narodnosti za svoje naselje (mjesto stanovanja) Usporediti i objasniti udjele nacionalnih manjina u ukupnom broju stanovništva Usporediti i obrazložiti udjele nacionalnih manjina po naseljima/županijama Prikazati na karti razmještaj nacionalnih manjina u Hrvatskoj
	Prirodno i prostorno kretanje stanovništva	Usporediti prirodno kretanje stanovništva nacionalnih manjina u Hrvatskoj

Uz navedene dopune u tablici 14, u osmom razredu osnovnoškolskog obrazovanja predlaže se terenska nastava i posjet udruzi nacionalne manjine koja je prisutna u školi kako bi se učenici uz znanja stečeno kroz teme o nacionalnim manjina upoznali i sa organizacijskim aspektom života jednog naroda izvan matične države.

Prijedlog nacionalnog kurikulum nastavnoga predmeta „Geografija“ koji je izrađen u sklop zaustavljene Cjelovite kurikularne reforme reorganizirao je postojeći plan i program nastavnoga predmeta Geografije te uveo nove koncepte poput prostornog identiteta, prostornih organizacija i procesa koji povezuju ljude koji žive na istom prostoru te njihova obilježja, jezik, kulturu, religiju, tradiciju, način življenja i djelatnosti (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Geografija, 2016). Navedeni koncepti bi znatno unaprijedili obrazovanje nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj međutim niti u prijedlogu nacionalnog kurikulum se nacionalne manjine ne ističu te se spominju samo kao izvannastavna aktivnost u obliku posjete jednoj od institucija nacionalnih manjina u Hrvatskoj (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Geografija, 2016).

6.2. Prijedlog organizacijskih promjena

Unapređenje obrazovanja nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak ne zahtjeva brojne organizacijske promjene. Školama je potrebna kvalitetnija audio-video oprema te veći broj romski pomagača u nastavi kako bi se olakšala komunikacija između učitelja-učenika, učitelja-roditelja te škole i naselja. Ostale izmjene za unapređenje obrazovanja prvenstveno romske nacionalne manjine su isključivo na nastavnicima. Znanje zaposlenika škola s velikim udjelom romske nacionalne manjine o Romima, njihovoj kulturi, tradiciji i jeziku je vrlo ograničeno. Edukacija nastavnika o romskoj nacionalnoj manjini danas je proizvoljna te većina nastavnika ne žele pohađati neobavezne edukacije izvan radnog vremena. Organizacijom obaveznih edukacija za sve zaposlenike škole koju pohađaju pripadnici romske nacionalne manjine smanjit će se neznanje zaposlenika o romskoj kulturi i načinu života te otpor koji većina njih i dalje ima prema učenicima Romima. Nadalje, uporabom modernih tehnologija reorganizirat će se postojeći nastavni sati i povećati interes svih učenika, romskih i neromskih, za nastavne sadržaje te olakšati praćenje istih u odnosu na prezentacijsku nastavu i isključivi frontalni rad.

Uz nastavnike, neromski učenici također imaju veliki utjecaj na unapređenje obrazovanja romskih učenika u školama kojima je osnivač grad Sisak. Uz navedeno, izvrsni učenici mogu utjecati kroz suradničko učenje i na znanje te ocjene romskih vršnjaka kroz prijedlog projekt „Ideš sa mnom“. Za ovaj projekt škola mora omogućiti adekvatan prostor i pribor za učenike dva dana u tjednu nakon završetka redovne nastave.

6.2.1. Prijedlog projekt za suradničko učenje učenika „Ideš samnom“

Projekt „Ideš samnom“ ideja je suradnje između učenika iz istih razrednih odjela. U svim razrednim odjelima koje pohađaju romski učenici postoje učenici koji se ističu izvrsnošću. Projekt „Ideš sa mnom“ organiziran je isključivo kao suradnja između izvrsnih učenika i učenika koji imaju poteškoća s učenjem bez sudjelovanja učitelja ili nastavnika. Učenik koji ima poteškoća s učenjem određenog predmeta, primjerice geografije, odabire svog partnera za učenje, „anđela“, s kojim sjedi u klupi tijekom sata geografije te dva puta tjedno ostaje nakon redovne nastave u previđenoj učionici i po potrebi dodatno prolazi sadržaj s nastavnog sata ili se sprema za najavljenju (planiranu) usmenu ili pismenu provjeru. U slučaju da učenik koji je imao poteškoća s učenjem napreduje te popravi ocjene, njegov „anđeo“ odnosno učenik koji mu je pomagao pri učenju također biva nagrađen brojčanom ocjenom te pohvalom razrednog vijeća i zahvalnicom škole na kraju školske godine.

Projekt „Ideš sa mnom“ ostvariv je svim školama kojima je osnivač grad Sisak već od početka školske godine 2017./2018. te ne zahtjeva financijsku podršku od strane škole, grada ili županije.

6.3. Moguće financijske implikacije predloženih rješenja

Prijedlozi unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina na državnoj razini poput izmjena zakon i izmjena predmetnih kurikuluma zahtijevaju velika financijska ulaganja te nisu ostvarivi u kratkom vremenskom roku.

Suprotno navedenom, prijedlozi unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina na razini škola kojima je osnivač grad Sisak ostvarivi su u kratkom roku. Financijska ulaganja potrebna su za opremanje učionica računalnom opremom. U školama kojima je osnivač grad Sisak ima oko 40 razrednih odjela koje pohađaju pripadnici romske nacionalne manjine. Uz računalnu opremu potreban je i školski pribor te knjige za dvjestotinjak romske djece u navedenim školama (Proračun grada Siska za 2017. godinu, 2017). Ukupan trošak za opremanje 40 razrednih odjela računalnom opremom oko 200 tisuća kuna, a trošak pribora i knjiga za romsku djecu iznosi oko 100 tisuća kuna što bi gradski proračun teretilo sa 300 tisuća kuna. Gradski proračun grada Siska za 2017. godinu iznosi 248 milijuna kuna te bi potrebnih 300 tisuća kuna opteretilo sa dodatnih 0,01 % od proračuna (Proračun grada Siska za 2017. godinu, 2017). Ostali prijedlozi unapređenja ne zahtijevaju financijska ulaganja za provedbu.

6.4. Razvojne perspektive i moguće teškoće

Unapređenje obrazovanja nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak ovisi prvenstveno o svima uključenima u obrazovanje: nastavnicima, učenicima i roditeljima. Implementacija prijedloga unapređenja obrazovanja romske nacionalne manjine prvenstveno ovise o nastavnicima te izmjenama načina rada i implementiranja modernih tehnologija u nastavu (tab.15).

Tab. 15. SWOT analiza razvojnih perspektiva i mogućih teškoća unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak

Prednosti	Nedostaci
Dugogodišnja tradicija zajedničkog života Iskustvo učitelja u radu s nacionalnim manjinama Suživot romske i neromske djece kroz kompletno obrazovanje	Slab interes romske nacionalne manjine za obrazovanje Predrasude učitelja i neromskih učenika prema romskoj nacionalnoj manjini
Mogućnosti	Opasnosti
Poboljšanje kvalitete života romske nacionalne manjine Afirmacija romske nacionalne manjine kao ravnopravne manjine u Hrvatskoj Povezivanje sa udrugama romske nacionalne manjine u svijetu i organiziranje učeničkih razmjena Širenje znanja o romskoj kulturi, jeziku, tradiciji i načinu života	Odbijanje suradnje romske nacionalne manjine Odbijanje suradnje učitelja i učenika Povećanje jaza između romskih i neromskih učenika

7. ZAKLJUČAK

Integracija nacionalnih manjina u obrazovanje u Republici Hrvatskoj jedno je od pitanja koje suvremena država i članica Europske unije mora imati razrađeno i spremno za bilo kakve migracijske promjene u sljedećim desetljećima. U Hrvatskoj danas je udio nacionalnih manjina i dalje dosta nizak u odnosu na države zapadne Europe, pogotovo udio nacionalnih manjina koje ne govore hrvatski ili vrlo sličan jezik te nemaju poteškoća u praćenju redovne nastave.

Romska nacionalna manjina specifična je nacionalna manjina bez matične države sa specifičnom kulturom, tradicijom, jezikom, običajima i načinom života te je izvrstan primjer za poteškoće koje postoje u hrvatskom obrazovanju. U radu su provjerene i potvrđene sve hipoteze postavljene prije istraživanja. Jezična barijera koju romski učenici savladavaju u osnovnoškolskom obrazovanju glavna je otegotna okolnost učenicima i razlog slabijeg uspjeha u školi. Programi predškolskog odgoja u trajanju od jedne godine nisu dovoljni za savladavanje hrvatskog jezika te bi obavezni dvogodišnji programi znatno olakšali praćenje nastave romskim učenicima. Nadalje, izmjena načina rada učitelja i nastavnika te primjena računalnih pomagala smanjuje broj informacija primljenih govorom te će također olakšati praćenje i razumijevanje nastave.

Nedovoljno poznavanje romske kulture i tradicije Roma i Roma kao nacionalne manjine od strane učitelja i nastavnika pokazuje nedostatak interesa učitelja i nastavnika za svoje učenike. Nastavnici i učitelji koji ne pokazuju interes za svoje učenike, romske ili neromske ne mogu isti interes tražiti od učenika. Nadogradnja nacionalnog i školskih kurikulumata temama o nacionalnim manjinama povećat će interes učenika za nastavu te im omogućiti prezentaciju sebe i svog naroda svojim kolegama u razredu.

Izmjene školskih kurikulumata škola koje pohađaju nacionalne manjine može izazvati određene poteškoće kod roditelja zbog posvećivanja nastavnih tema o nacionalnim manjinama. Znanje se izmjenama neće smanjiti nego povećati i svi učenici koji imaju priliku živjeti, raditi i učiti u multikulturalnoj sredini naučit će više i znat će u globalnom selu u kojem danas živimo ponašati se, reagirati i poštovati sve narode i kulture koje sretno.

Literatura

Akcijski plan za provođenje nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb

Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb

Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb

Dunin, E. 1971: Gybsy wedding: Dans and Customs, Makedonski folklor, Skopje, 7-8; 317-325.

Đurić, R. 1988: *Cigani sveta*, Jugoslavenska revija, Beograd.

Horvat, A. 2009: *Segregacijom do integracije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 2/2009., 443- 472.

Hrvatić, N. 2014: *Novi put – nevo drom – nove kalja*, Interkulturalni pristup odgoju i obrazovanju Roma u Hrvatskoj, znanstvena monografija, Zagreb – Pitomača

Nacionalni program za Rome, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb

Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb

Nastavni plan i program za osnovnu školu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Zagreb

Odluka o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb

Sisačka šarena inkluzija, Grad Sisak, Sisak

Izvori

Matična knjiga Osnovne škole „Braća Bobetko“ Sisak (23.04.2017)

Matična knjiga Osnovne škole Galdovo, Sisak (19.07.2017)

Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Geografija, Zagreb,

http://mzos.hr/datoteke/12-Predmetni_kurikulum-Geografija.pdf (10. 05. 2017.)

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001.: Popis stanovništva po naseljima, Zagreb, 2001 (07.08.2017)

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.:Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, Statistička izvješća 1333, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011 (07. 08. 2017.)

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.:Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, Statistička izvješća 1333, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011 (07. 08. 2017.)

Popis polaznika predškolskog odgoja, učenika osnovnih i srednjih škola Grada Siska u školskoj godini 2016./2017., Odsjek za predškolski odgoj, obrazovanje i sport, Grad Sisak
Proračun grada Siska za 2017. godinu, Sisak,

https://sisak.hr/wp-content/uploads/ProracunSisak2017_flash.pdf (15. 05. 2017.)

Školski kurikulum Osnovne škole Braća Bobetko, Sisak

http://os-braca-bobetko-sk.skole.hr/upload/os-braca-bobetko-sk/newsattach/223/Skolski_kurikulum_2016-2017.pdf (15. 05. 2017.)

Školski kurikulum Osnovne škole Galdovo, Sisak

http://os-galdovo-sk.skole.hr/upload/os-braca-bobetko-sk/newsattach/223/Skolski_kurikulum_2016-2017.pdf (15. 05. 2017.)

Udruga „Romska prava“ Sisak,

<http://www.romismz.info/romska-prava/> (05. 08. 2017.)

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Hrvatski sabor, 2002.,

<https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (15. 05. 2017.)

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, pročišćeni tekst, <https://www.zakon.hr/z/258/Zakon-o-izmjenama-i-dopunama> (05. 08. 2017.)

Popis slika, tablica i priloga

Popis slika

Sl. 1. Geografski položaj studija slučaja istraživanja	3
Sl. 2. Romska zastava	15
Sl.3. Temeljne funkcije romske obitelji.....	16
Sl. 4. Abeceda romskog jezika	18
Sl. 5. Sastav stanovništva grada Siska prema narodnosti 2011. godine	25
Sl. 6. Geografski položaj romskih naselja u gradu Sisku	26
Sl. 7. Geografski položaj osnovne škole Galdovo i romskog naselja Palanjek.....	29
Sl. 8. Geografski položaj osnovne škole Braće Bobetko i romskog naselja Capraške poljane	31

Popis tablica

Tab. 1. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu A 2006./2007. školske godine	10
Tab. 2. Procjena broja učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu A 2016./2017. školske godine	10
Tab. 3. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu B 2006./2007. školske godine	11
Tab. 4. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu B 2016./2017. školske godine	11
Tab. 5. Broj učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu C 2006./2007. školske godine	12
Tab. 6. Procjena broja učenika pripadnika nacionalnih manjina u osnovnim školama u Modelu C 2016./2017. školske godine	13
Tab. 7. Broj Roma u Hrvatskoj prema popisima stanovništva od 1948. do 2011. godine ..	16
Tab. 8. Popis osnovnih škola s programom obrazovanja manjina u Sisačko-moslavačkoj županiji školske godine 2016./2017.	24
Tab. 9. Broj romske djece u vrtićima u gradu Sisku u školskoj godini 2016./2017.....	27
Tab. 10. Broj romskih učenika po razredima u osnovnim škola kojima je osnivač grad Sisak u školskoj godini 2016./2017.	28
Tab. 11. Broj učenika Roma u OŠ Galdovo u školskoj godini 2014./2015., 2015./2016. i 2016./2017.	30
Tab. 12. Broj učenika Roma u OŠ „Braća Bobetko“ u školskoj godini 2014./2015., 2015./2016. i 2016./2017.....	32
Tab. 13. Broj učenika Roma u srednjim školama u gradu Sisku u školskoj godini 2016./2017.	34
Tab. 14. Prijedlog dopuna nastavnog plana i programa za geografiju po temama i razredima	39
Tab. 15. SWOT analiza razvojnih perspektiva i mogućih teškoća unapređenja obrazovanja nacionalnih manjina u školama kojima je osnivač grad Sisak	42

Pisana priprema za projektnu nastavu geografije

PISANA PRIPREMA ZA PROJEKTNU NASTAVU GEOGRAFIJE	
Naziv i sjedište škole	OŠ Braća Bobetko Sisak, Marijana Cvetkovića 24, Sisak
Obrazovni program(zanimanje)	osnovna škola
Ime i prezime nastavnika	Filip Gerin
Trajanje projekta	rujan-prosinac 2017.
Naziv projekta	<i>Nacionalne manjine u našoj školi – jučer, danas, sutra</i>
Razred	8. razred
Tip sata	dodatna nastava, projekt

Kompetencije i cijevi	Ishodi učenja	Zadatci kojima ću provjeriti ishode
1. Geografska znanja i vještine	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Obrazložiti na temelju rezultata vlastitog istraživanja kretanje broja stanovnika po narodnosti u gradu Sisku u razdoblju od 1948. do 1991. godine ➤ Argumentirati faktore koji su utjecali na promjenu broja učenika u školi ➤ Usporediti broj nacionalnih manjina u školi sredinom 20. stoljeća i danas ➤ Objasniti razloge smanjenja broja određenih nacionalnih manjina u školi danas u odnosu 1981. godinu ➤ Usporediti broj učenika i udjele nacionalnih manjina u zadnjih 30 godina ➤ Predložiti mjere za ublažavanje smanjenja broja učenika u školi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koji su razlozi povećanja broja stanovnika u gradu Sisku od 1948. do 1991. godine? ➤ Navedi tri razloga konstantnog pada broja učenika od 1991. godine do danas ➤ Koja nacionalna manjina danas ima najveći udio u školi, a koja je imala 70-ih godina? ➤ Koji su glavni razlozi smanjenja srpske nacionalne manjine u školi? ➤ Udio koje nacionalne manjine eksponencijalno raste u zadnjih 30 godina? ➤ Kojim mjerama možemo povećati broj učenika u školi?
2. Metodička kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uoči negativne utjecaje smanjenja broja učenika u školi ➤ Unaprijedi vještinu izrade grafičkih prikaza na temelju samostalno prikupljenih informacija i podataka 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koliko je razrednih odjela škola imala 1985. godine? Koliko ima danas? ➤ Izradi i analiziraj dijagram kretanja broja učenika u školi u zadnjih 20 godina
3. Komunikacijska kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Unaprijediti komunikaciju među članovima istraživačke skupine ➤ Razviti odgovornost prema samostalnom radu i radu u timu 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kako ćete kontrolirati sebe za vrijeme timskog rada? ➤ Zašto je važno da svi članovi tima sudjeluju u projektu?

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvijati komunikacijsku kompetenciju prezentirajući rezultate projekta na školskoj priredbi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kako pristupiti prezentaciji projekta i podijeliti izlaganje u timu?
4. Socijalna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Poticati na aktivno sudjelovanje u društvenom životu i doprinosu zajednici ➤ Razvijati interes za okruženje u kojem živimo ➤ Razvijati društvene odnose među lokalnom zajednicom 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kako možete pridonijeti životu u zajednici? ➤ Kako razvijati društvenu sredinu? ➤ Kako učiti školu boljim mjestom za svoje kolege?

TIJEK PROJEKTA			
Etape projekta	Cilj etape	Opis aktivnosti nastavnika	Opis aktivnosti učenika
Uvod	<ul style="list-style-type: none"> ○ Provjera predznanja ○ Najava cilja ○ Poticanje znatiželje 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ispituje učenike o njihovom znanju o povijesti naselja i škola, stanovništvu i gospodarskim djelatnostima. ➤ Upoznavanje s ciljevima projekta, podjela odgovornosti, zadataka i ciljeva rada za svaku skupinu ➤ Dogovor oko formiranja grupa i preuzimanja zadataka ➤ Podjela u četiri skupine: <ul style="list-style-type: none"> 1) četiri učenika odlaze u romsko naselje te intervjuičaju najstarije stanovnike o doseljavanju na područje grada Siska 2) tri učenika proučavaju zapise u matičnim knjigama škole o broju učenika 3) dva učenika provode analizu statističkih podataka za grad Sisak 4) dva učenika odlaze u islamsku zajednicu i prikupljaju podatke o bošnjačkoj manjini u gradu Sisku ➤ Dogovor o pravilima rada i načinu komunikacije među članovima i grupama te rokovima projekta ➤ Preporučujem učenicima i posjet školskoj te gradskoj knjižnici u potrazi za dodatnom literaturom ➤ Upućujem na način dogovora termina dolaska pojedinih grupa te mogućnost komunikacije e-mail u bilo kojem trenutku 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Iznose svoja saznanja ➤ Slušaju, prate i postavljaju dodatna pitanja ➤ Na temelju vlastitih interesa formiraju grupe te dijele zadatke u grupi ➤ Pridržavaju se dogovorenih pravila tijekom provođenja cijelog projekta ➤ Slušaju i postavljaju dodatna pitanja

Glavni dio	<ul style="list-style-type: none"> ○ Razvijaju vještine organiziranja i dogovaranja, izdvajanja potrebnih sadržaja i podataka iz izvora i literature ○ Razvijaju samostalno istraživanje i analiziranje podataka ○ Razvoj vještine izrade i analize grafičkih prikaza ○ Razvoj kritičkog mišljenja i zaključivanja 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Svaka skupina radi na prethodno dogovorenim zadacima ➤ Učenici na svaki nastavni sat dodatne nastave dolaze s prikupljenim podacima, literaturom i izvorima te idejama za izradu prezentacije ➤ U rujnu i listopadu učenici prikupljaju, čitaju i bilježe podatke iz relevantnih izvora te ih analiziramo na dodatnoj nastavi ➤ Savjetujem grupe 1 i 4 prije vršenja terenskog istraživanja, upućujem ih na relevantne podatke koje je potrebno prikupiti za izradu projekta ➤ U studenom učenici izrađuju tablice i dijagrame pomoću prikupljenih podataka te ih analiziramo i uspoređujemo među skupinama ➤ Upućujem učenike na predlaganje rješenja prikazivanja prikupljenih podataka ➤ Usmjeravam učenike na sistematizaciju prikupljenih podataka ➤ Sudjelujem u uređivanju finalne verzije projekta 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pridržavaju se plana rada dogovorenog na prvom sastanku ➤ Na sat dolaze pripremljeni s dodatnim pitanjima ➤ Tijekom mjeseci rada angažirani su oko posla svoje, ali i drugih grupa i njihovih ciljeva. ➤ Bilježe savjete potrebne za uspješno izvršavanje terenskog istraživanja ➤ Izrađuju tablice i dijagrame te ih analiziraju i uspoređuju između grupa ➤ Analiziraju podatke te predlažu vlastita rješenja ➤ Povezuju prikupljena znanja u jedan sveobuhvatan projekt ➤ Izrađuju završnu prezentaciju projekta
Završni dio	<ul style="list-style-type: none"> ○ Primjena naučenog ○ Formativno vrednovanje i brojčano ocjenjivanje elemenata geografskih vještina 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sudjelovanje na prezentaciji projekta na Božićnoj priredbi škole pred svim uzvanicima ➤ Rasprava ➤ Samovrednovanje i samoocjenjivanje rezultata rada ➤ Dogovor o prezentiranju rada u gradu i županiji 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prezentiraju projekt pred uzvanicima ➤ Odgovaraju na postavljena pitanja iz publike ➤ Procjenjuju i vrednuju rezultate svog rada

Nastavne metode

metoda razgovora, metoda demonstracije, neizravna i izravna grafička metoda, metoda rada na tekstu, strategija problemskog poučavanja, strategija istraživačkog rada i učenja otkrivanjem

Oblici rada

samostalan rad, rad u skupinama, projektna nastava

Nastavna sredstva i pomagala

stručna literatura, literatura iz romske zbirke i zbirke islamske zajednice, grafički prilozi, slike, računalo, projektor, PP prezentacija, dijagrami, fotografije

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Školska spomenica Osnovne škole „Braća Bobetko“ Sisak

Matične knjige Osnovne škole „Braća Bobetko“ Sisak

Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 1948.-2011., Zagreb